

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

Současná situace ve vězeňství

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

Vypracoval:

Jaromír URBAN

Brno 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Současná situace ve vězeňství“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Jaromír Urban

Poděkování

Děkuji panu Doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Velké poděkování patří i mé manželce za morální podporu nejen při zpracovávání mé bakalářské práce, ale i po dobu celého mého studia.

Brno, 2. dubna 2007

Jaromír Urban

OBSAH	str.
ÚVOD	2
1. Historie vězeňství	4
1.1 Historie vězeňství ve světě	4
1.2 Historie vězeňství u nás	5
1.3 Historie pankráckého popraviště 1889 – 1989	9
1.4 Dílčí závěr	13
2. Problematika současného vězeňství	14
2.1 Diferenciace věznic	14
2.2 Proces humanizace vězeňství	16
2.3 Programy zacházení s odsouzenými	18
2.3 Dílčí závěr	21
3. Problematické oblasti výkonu trestu odnětí svobody	22
3.1 Zaměstnávání odsouzených	22
3.2 Problematika drog ve věznicích	26
3.2.1 Metadonový program	29
3.2.2 Spolupráce s neziskovými organizacemi	29

3.3 Korupce a nedovolené styky	30
3.4 Mobilní telefony ve věznicích	32
3.5 Přeplněnost věznic	34
3.6 Dílčí závěr	36
4. Poznatky a současná situace ve věznici Kuřim	38
4.1 Historie věznice	38
4.2 Charakteristika současné práce věznice s odsouzenými	39
4.3 Zaměstnávání odsouzených	43
4.4 Přeplněnost věznice	45
4.5 Dílčí závěr	46
ZÁVĚR	48
RESUMÉ	50
ANOTACE	51
Použitá literatura	52
Přílohy	

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybral téma, které v nás svým způsobem může vyvolat jistou obavu před možností v tomto zařízení skončit. Ale pravdou zůstává, že se jedná o zařízení, která jsou pro fungování společnosti nepostradatelná a jen blázen se může domnívat, že by se šlo bez těchto zařízení obejít. Jde o vězeňská zařízení, kde práce je velmi náročná a to jak na fyzickou připravenost, tak náročná po stránce psychické. Ne každý si uvědomuje, co tato práce obnáší, a že osoby, které se rozhodly spojit svůj život s fungováním věznic, nejsou ani méněcenní a taktéž by se právě na jejich práci nemělo v žádném případě zapomenout.

Stejně jako všechno na tomto světě, tak i vězeňství prošlo během svého vývoje celou řadou změn, které fungování této represivní složky ovlivnily. Byly to jak změny politické, tak v neposlední řadě i mnoho změn systémových, které usměrnily další fungování vězeňství ve společenském systému.

Chtěl bych ve své práci zmapovat jak historii vězeňství, tak i jeho vývoj a svým způsobem se snažit nastínit i prognózu do budoucna. Chtěl bych také zaměřit svoji pozornost na příslušníky tohoto resortu a na jejich vztah k činnosti, kterou vykonávají. Dále také bych se chtěl upozornit na fakt, že při své každodenní činnosti jsou tito muži a ženy ohroženi na životě a to, že většina z nás celou noc klidně spí, je tak trochu i jejich zásluhou.

Otázku současné situace ve vězeňství nelze chápat pouze jako jednostrannou se zaměřením na skupiny odsouzených, které se ve vězeňských zařízeních nacházejí. Je třeba také upozornit na situaci zaměstnanců a na poměry, kdy je zkušenost a dlouholetá praxe ve vězeňství opomíjena a nahrazována nezkušeností byť vysokoškolsky vzdělaných osob, ale bez řádné praxe. Taktéž problematiky vytváření rodinných klanů ve vězeňství a protěžování známých nevytváří příjemnou atmosféru v tomto resortu. Mnohdy pak může dojít k chybě, která by se mohla stát pro někoho osudnou.

Rovněž i prestiž tohoto zaměstnání není nijak vysoká a název „bachaři“ rozhodně k větší prestiži v očích veřejnosti nepřispívá. Je třeba si však položit otázku, co veřejnost o problematice vězeňství vlastně ví? Bohužel musím na tomto místě konstatovat, že veřejnost ví pouze a jen to, co jí nabídnou především taková média, jakými jsou tisk a televize. Především komerční televizi více zajímá, jak jsou odsouzení

ve věznicích perzekuováni, jak hrubě je s nimi nakládáno a jak jsou omezována osobní práva a svobody odsouzených. Na problémy příslušníků už se jaksi pozapomíná, lépe řečeno se o nich vůbec nemluví. O tom všem bych chtěl ve své pohovořit.

1. Historie vězeňství

1.1 Historie vězeňství ve světě

Z počátku vývoje lidské společnosti nelze ještě plně hovořit o nějakém vězeňském systému a vězeňství jako takové bylo omezeno pouze na odebrání osobní svobody odsouzenému. Osobou samotného odsouzeného se společnost nezabývala a odsouzení tak byli plně podřízeni pouze té části společnosti, která je v jejich tehdejším výkonu trestu hlídala a střežila.

Vývoj vězeňských systémů probíhal na evropském kontinentu od 16. století a na americkém od 18. století. Až do 16. století byli vězni drženi pohromadě bez ohledu na pohlaví, věk, zdravotní stav a mravní narušenost. Dále byli umísťováni odsouzení bez rozdílu, zda se jedná o recidivisty, mladistvé odsouzené, nebo o odsouzené dospělé. K úspěšnému pokusu o vyčlenění mladistvých z řad dospělých vězňů došlo v Amsterdamu v roce 1596 se současným zřízením zvláštního ústavu. V roce 1703 byl zřízen nápravný ústav sv. Michala v Římě, do kterého byli umísťováni mladiství. Jejich kategorizace byla prováděna v závislosti na chování. Ústavní režim byl založen na samovazbě, společné práci, mlčení, odměňování podle zásluh a disciplinárních trestech krácení stravy a tělesných trestech. Podle tohoto vzoru byl v roce 1758 vybudován tzv. *Milánský ústav*. Na základní prvky nápravného vězeňského systému upozornil v Anglii John Howard v letech 1777 – 1778. Požadoval oddělení napravitelných od nenapravitelných vězňů, zaměstnávání prací, zavedení pravidelné školní výuky a náboženskou výuku. V intencích těchto zásad působila od roku 1810 věznice v Millbanku. Lze konstatovat, že první vězeňský systém kladl důraz na přísnou kázeň vězňů na základě zkušeností z klášterního života. Systém uzavření o samotě a mlčení se ve 2. pol. 18. stol. rozšířil po Evropě (Německo, Rusko, Francie) a přenesl se i na americký kontinent do státu Pensylvánie a New York. V 1. pol. 19. stol. vznikl ve Švýcarsku tzv. *ženevský klasifikační systém*, který třídil odsouzené do stejnorodých skupin podle věku, pohlaví, druhu trestné činnosti, délky trestu, způsobilosti k nápravě apod. Zároveň zařazoval odsouzené do 4 režimů s odstupňovanou přísností, a to v závislosti na spáchané trestné činnosti a snaze o nápravu, projevované dobrým

chováním a pracovními výsledky. Nepřipouštěl tělesné tresty a umožňoval prominutí 1/3 trestu za soustavně dobré chování a pracovní výsledky.

Ve 2. pol. 19. stol. existoval *klasifikační systém elmírský* (USA) a *bortstalský* (Anglie), který umožňoval mladým odsouzeným ve věku od 16 do 21 let vyučení řemeslu, rovněž prominutí části trestu, ale i jeho prodloužení v závislosti na chování a pracovních výsledcích. Další vývojovou fází v 19. stol. byl anglický a irský progresivní systém, založený na požadavku, že v průběhu výkonu trestu odnětí svobody by měl odsouzený projít různými stupni přísnosti režimu – od počátečního nejpřísnějšího až po nejmírnější před propuštěním z výkonu trestu (od samovazby s omezením stravy a nečinnost přes společnou práci, vzdělávání a zdokonalování v řemesle až k přípravě na propuštění v tzv. přechodném ústavu). Po ¾ vykonaného trestu mohl být odsouzený podmíněně propuštěn a předán pod dohled policie. V případě selhání na svobodě musel vykonat zbytek trestu. Na evropský vězeňský systém 20. stol. byl od počátku kladen požadavek na docílení mravního polepšení odsouzených a humánní (lidský) výkon trestu odnětí svobody, který si musí zachovat povahu trestu. K dosažení těchto cílů měly sloužit jednotlivé složky výchovy, a to pracovní činnost, kázeň a kulturně mravní výchova vězňů.

1.2 Historie vězeňství u nás

Počátky vězeňství u nás jsou spojeny se vznikem samostatného státní útvaru – Českého knížectví, tedy někdy na přelomu devátého a desátého století našeho letopočtu. Kníže měl svrchovanou moc soudní i výkonnou. Téměř každý hrad nebo opevněné město mělo své vězení (šatlavu). To se ale z počátku používalo spíše jako zajištění delikventů a nepohodlných osob například v mocenských bojích, kde mohl i nevinný člověk strávit značnou část života. Delikvent, pokud nebyl popraven, býval většinou zmrzačen nebo následoval takový trest, který způsobil jeho brzkou smrt. Samozřejmostí bylo právo útrpné neboli mučení. Se vznikem království přechází nejvyšší moc na panovníka – krále.

Samostatnou kapitolou byly Inkviziční soudy (inkvizice)¹. Měly obrovskou, téměř neomezenou moc, které se často neprotivil ani sám vladař.

¹ inkvizice – je to zvláštní instituce (soud), která pátrala a vyšetřovala lidi zastávající a šířící bludné (kacířské) učení. Název pochází z latinského slova *inquirere* – vyhledávat, pátrat. Usvědčené kacíře předávala světské moci k potrestání – vězením, konfiskací statků, vyhnanstvím, smrtí (upálením) <http://www.volny.cz/cekota2/Inkvizice.htm>.

V 15. – 16. století jsou ve městech ustanoveny hrdelní soudy. Výkon práva přechází na rychtáře královských měst, kteří byli voleni králem. Povinností těchto soudů bylo stíhání zločinců, tedy zatýkání a vyslýchání podezřelých, vyhlašování rozsudků a výkon trestů.

V roce 1771 byl vydán Tereziánský zákoník (Marie Terezie)², který upravoval postup výslechů a zobrazil různé stupně mučení. Josef II vydal v roce 1787 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech. Podle tohoto zákoníku bylo možno uložit trest žaláře s příkováním, zostřený ještě nucenou prací pro státní účely, případně galejemi. Hlavním trestem se stává vězení. Rozdělovalo se do tří stupňů: těžký žalář – příkování vězně na ruku i nohou, tuhé vězení – okovy jen na nohou, a obyčejné vězení. Roku 1803 byl vydaný nový trestní zákon – Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Ten postihoval, kromě pachatelů trestných činů, i nežádoucí politické aktivity. Stíháno bylo členství v tajných organizacích, tištění a rozšiřování závadných tisků a vyhýbání se vojenské službě.

V roce 1850 došlo k zestátnění soudnictví, vězeňství bylo podřízeno ministerstvu spravedlnosti. Císař František Josef I. vydal 27.5.1852 trestní zákon, který řeší již jen otázky trestního práva hmotného. Rozlišuje zločiny, přečiny a přestupky. Zločiny se trestají smrtí, nebo žalářem, který se dělí pouze na dva stupně, na žalář a těžký žalář, doživotní a dočasný od šesti měsíců do dvaceti let. Trest žaláře se vykonával v zemských trestnicích – Bory u Plzně, Kartouzy, Mírov, Praha Svatováclavská věznice a Řepy.

Po vzniku samostatné Československé republiky je organizací a správou vězeňství pověřen JUDr. Jeroným Lány. Zasadil se o velkou reorganizaci vězeňství, která probíhala v letech 1920-1940. Zaváděl hygienické předpisy ve věznicích, přijímal stížnosti a návrhy od vězňů, založil spolek Nový život, který se měl starat o vězně po propuštění na svobodu. Základem trestního práva však zůstal rakouský trestní zákoník (č. 117/1852 ř. z.). V roce 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. Vznikají nové věznice v Ruzyni a Hradci Králové, modernizuje se Pankrác.

Ve válečných letech 1939 – 1945, tedy za Protektorátu Čechy a Morava, byla zavedena organizace německých trestních soudů. Stalo se tak společným nařízením

² Marie Terezie – 1717 – 1780 – známá zpravidla jako císařovna Marie Terezie byla královnou uherskou (1741-1780) a českou (1743-1780) a manželkou Františka I. Štěpána Lotrinského, který byl 1745 zvolen římským císařem. Za císařovnu je označována mylně, jelikož nikdy nebyla jako císařovna korunována http://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie.

říšských ministrů vnitra a spravedlnosti „o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava“.

Po osvobození v roce 1945 se vězeňství vrací pod ministerstvo spravedlnosti prezidentovým dekretem č. 112/1945 Sb. o správě soudních věznic a trestních ústavů. Bylo stanoveno, že jejich správa a dozor nad nimi náleží justiční správě, všechny otázky vyžadující jednotné řízení a vrchní dozor byly svěřeny ministerstvu spravedlnosti.

Po únoru 1948 byl ukončen demokratický vývoj našeho soudnictví a na 40 let nás zahalila nová diktatura s honosným názvem „proletariátu“. Hned v roce 1948 byla vydána nová ústava č. 150/1948 Sb., byly zřízeny tábory nucené práce, kam byli umísťováni lidé na základě rozhodnutí občanských komisí bez soudu. Osoby držené v těchto táborech byly trestány namáhavou nucenou prací v podmínkách nedůstojných člověka. V roce 1953 přešlo vězeňství z působnosti Ministerstva spravedlnosti pod Ministerstvo národní bezpečnosti. To spolupracovalo se sovětskými poradci, kteří dohlíželi na tzv. třídně politické uplatňování trestního práva v oblasti vězeňství. Cílem výkonu trestu odnětí svobody se stala represe s důrazem na ekonomické využívání pracovní síly odsouzených v rámci potřeb národního hospodářství. Odsouzení se stali levnou pracovní silou pro oblast těžebního, hutního a těžkého průmyslu. Ke zlidštění podmínek dochází až v roce 1965, kdy vychází zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Ten zásadním způsobem mění podmínky ve vězení a prakticky znamená rušení pracovních táborů. Zrušil třídně politickou diferenciaci odsouzených a zavedl diferenciaci podle jejich kriminální narušenosti, o které rozhodoval soud. Odsouzení byli zařazováni k výkonu trestu do tří nápravně výchovných skupin. V nápravně výchovných ústavech všech tří skupin pracovali vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové a vytvářeli předpoklady pro jejich nápravu. Tím došlo alespoň k částečnému naplňování požadavků standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, které v roce 1958 vydala Hospodářská a sociální rada OSN. K porušování lidských práv však ve věznicích dochází i nadále.

Koncem roku 1968 se vězeňství vrátilo do působnosti Ministerstva spravedlnosti, což byl důležitý krok k postupnému odstraňování deformací vězeňského systému, které způsobilo jeho začlenění v bezpečnostním aparátu Ministerstva vnitra.

V podstatě stejná situace ve vězeňství zůstala až do konce 80. let. V letech 1988-1989 byla propuštěna řada politických vězňů na svobodu. Po listopadu 1989 byla vypracována a postupně realizována nová koncepce vězeňského systému, který by byl

v souladu s mezinárodními smlouvami a konvencemi v oblasti lidských práv, zejména s Evropskými vězeňskými pravidly.

Po více než čtyřiceti letech autokratické a nekompetentního řízení naší společnosti dochází k nápravě. „Deformovaná morálka zplodila deformované zákony, deformovanou trestní politiku i vězeňství.“ Po roce 1989 došlo k zásadním reformním krokům a transformací českého vězeňství směrem k současným evropským vývojovým trendům. Nezbytná reforma byla realizována v první polovině devadesátých let a spočívala především v depolitizaci, demilitarizaci, dekoncentraci a humanizaci českého vězeňství.

Depolitizace vězeňství byla umožněna zrušením článku 4 Ústavy ČSSR, který legalizoval vedoucí úlohu KSČ při řízení státu, dále k ní přispěl i zákonem č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR, který zakazuje členství v politických stranách hnutích i osobám ve služebním poměru ve vězeňství.

Nezbytným krokem byla také demilitarizace tehdejšího Sboru nápravné výchovy. Demilitarizace nebyla absolutní, byla učiněna jen v nutných směrech, část personálu zůstávala i nadále příslušníky ozbrojeného sboru. Tato byla podpořena i zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR, na jehož základě bylo rozhodnuto i o zcivilnění funkcí ve správní službě.

Dalším krokem k osvobození českého vězeňství ze jha komunistických pořádků byla decentralizace. Tu fakticky zahájilo vydání nových organizačních řádů v návaznosti na vznik Vězeňské služby České republiky. Mnohem větší pravomoci získali ředitelé jednotlivých věznic. Došlo k početní redukci a restrukturalizaci ředitelství Sborů nápravné výchovy.

Posledním nezbytným prvkem byl proces humanizace vězeňství. V rámci humanizace by trest neměl ztrácet svůj represivní charakter. Život ve vězení by neměl být značně odlišný od běžných standardů společnosti a musí být respektována důstojnost vězňů. Mezi cíle tohoto procesu patří také minimalizace negativních účinků uvěznění, které již nebudou posilovány dalšími sankcemi. Humanizace má spočívat i v přísném dodržování Listiny základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.) při zacházení s obviněnými a odsouzenými ve vytváření příznivého sociálního klimatu v místech výkonu vazby a trestu odnětí svobody. (*Srov.: Kolektiv Ředitelství SNV, Perspektivy vězeňské služby v České republice – souhrn koncepčních záměrů, 1992, s. 3 – 5*).

Srov.: Meclová, K. Rozvoj vězeňského systému v České republice. In Sborník z konference „Evropské vězeňské systémy minulost - přítomnost - budoucnost“, Kroměříž: Generální ředitelství Vězeňské služby české republiky, 2002, s. 30)

Takové představy měli tvůrci Koncepce rozvoje vězeňství v ČR v roce 1991. „Každý ze tří roků, které uplynuly od listopadové revoluce v roce 1989 (text psán v r. 1992), lze charakterizovat určitou dominující aktivitou, rok 1990 byl rokem rozchodu s minulostí, rok 1991 byl rokem formulace cílů reformy a strategie jejich dosažení, rok 1992 je rokem počátku radikálních změn.“(*Kolektiv ředitelství SNV, Perspektivy vězeňské služby v České republice – souhrn koncepčních záměrů, 1992*).

1.3 Historie pankráckého popraviště 1889 – 1989

Pankráckou věznicí v Praze procházely dějiny českého vězeňství, a to nejen symbolicky. Střídal se zde různé způsoby věznění pro trestní a vazební účely v dobách relativní politické svobody i nesvobody. V areálu věznice postupně vznikla a zanikla popraviště na čtyřech různých místech, kde se vykonával trest smrti oběšením, ale za použití odlišného popravčího zařízení. Na jednom místě v tzv. sekýrárně byl přechodně vykonáván trest smrti setnutím pod gilotinou.

Objekt pankrácké věznice byl dostavěn v roce 1889 a zprovozněn k výkonu trestu vězení a žaláře jako c.k. mužská trestnice. Od roku 1926 byl využíván pro vazební účely Zemského trestního soudu v Praze jako náhrada za zrušenou soudní věznicí na Karlově náměstí. Od této doby mohl být v jeho areálu též vykonáván trest smrti oběšením. Popraviště se šibenicí bylo umístěno na druhém dvoře, kde vykonávaly vycházky ženy – trestankyně.

V roce 1927 byl vyhlášen konkurz na obsazení uvolněného místa popravčího po Leopoldu Wohlschlägerovi, který se chystal k odchodu do penze. Údajně se přihlásilo přes 200 žadatel, mezi nimi byli tři právníci, jeden bývalý kněz a dokonce jedna žena. Spekulovalo se též se jmenováním Wohlschlägerova zetě Nechyby, který však toto tvrzení sám vyvrátil. Teprve v prosinci 1928 se v tisku postupně objevily tři informace o obsazení místa popravčího. Jako vážný kandidát byl nejprve uveden četnický strážmistr Vašák, později jistý zlatník Broumarský a nakonec jen stručná zpráva ministerstva spravedlnosti, že od 1.1.1929 nastupuje nový mistr popravčí pro Československou republiku, ale bez udání jména. Stal se jím Josef Vašák, který vykonal

v pankrácké věznici v letech 1930 – 1938 celkem 5 poprav odsouzených vrahů. Prvním popraveným dne 6.12.1930 byl František Lukšík za loupežnou vraždu. Vydání jeho těla k občanskému pohřbu nic nebránilo.

Po roce 1939 byla pankrácká věznice využívána pro vazební a vyšetřovací účely německého nacistického soudu a tajné státní policie (gestapa). Není dosud známo, zda nacisté v počátku okupace používali původní popraviště na druhém (tzv. ženském) vycházkovém dvoře. Je však prokázáno, že v letech 1940 – 1945 byly odváženy pankráčtí vězni k popravám setnutím pod gilotinou do Drážďan, kde bylo popraveno nejméně 825 osob českého původu. Rovněž lze spolehlivě prokázat, že v roce 1943 bylo v pankrácké věznici zřízeno nové popraviště v přízemních prostorách bývalého ženského bloku, a to v oddělení označeném II/A, ve kterém byly umístěny osoby odsouzené nacistickými okupačními soudy k trestu smrti. Na tomto oddělení byly vyčleněny tři místnosti, které sloužily k výkonu oprav oběšením a setnutím pod gilotinou a souvisejícím úkonům. V první místnosti zasedala komise, která přijímala odsouzeného k popravě a po ověření jeho totožnosti předávala katovi a dohlížela nad výkonem trestu. Jejimi členy byli zpravidla státní návladní, přednosta německé soudní věznice, funkcionář nacistické strany (NSDAP), zapisovatel a lékař. Ve druhé místnosti byla pod stropem upevněna traverza, po které se posouvalo 8 háků k zavěšení krátké oprátky. Pod oprátkou byly přistaveny třístupňové dřevěné schůdky. Uprostřed místnosti byla instalována gilotina, sestavená z ocelových vodících lišt, vysokých 2,25 m, ve kterých se pohyboval nůž se šikmým ostřím, upevněný ve vodícím rámu o celkové váze cca 60 kg. Kolmo k rámu byla připevněna dřevěná lavice k pokládání popravovaných čelem dolů tak, aby byl jejich krk vložen a uzavřen do dvoudílné dřevěné objímky (límce) pod nůž. Spuštění nože mělo mechanické ovládání pomocí páky a k jeho vytažení zpět do horní polohy sloužilo lanko a navíjecí mechanismus s klikou (vrátek). Odřatá hlava byla zachycena do plechového kose. Jen pod gilotinou bylo v období od 5.4.1943 do 26.4.1945 popraveno celkem 1.075 osob, z toho 155 žen. Počet popravených oběšením není znám, neboť se nedochovala příslušná evidence. Ve třetí místnosti byla zřízena tzv. rakvárna, kde byli popravení nejprve ukládáni na podlahu kolem kanálku, dokud neodtekla krev. Potom byla těla ukládána do dřevěných rakví z nehoblovaných prken a ve večerních hodinách přepravována ke zpopelnění do krematoria v Praze – Strašnicích. Popravy v tzv. sekyrárně vykonávali dva Němci a tři Češi. Katem byl říšský Němec Alois Weiss a jeho německým pomocníkem Otto Schweiger, který byl údajně jeho příbuzným. Českými pomocníky byli Jan Kříž

(přejmenován Kreuz), Antonín Nerad a Robert Týfa. Po osvobození od německého nacismu byli souzeni a potrestáni oběšením jen A. Nerad a R. Týfa. Ostatní uprchli a nebyli dopadeni nebo vydáni k potrestání.

Po převzetí pankrácké věznice do české správy dne 5.5.1945 bylo okamžitě propuštěno 52 mužů a 3 ženy z cel smrti v pověstném oddělení II/A, které nacisté již nestačili popraviti. Byla odhalena připravovaná destrukce sekyrárny pomocí ekrazitu, o kterou se pokoušeli nacisté před opuštěním věznice, a nástražný systém byl vojenskými pyrotechniky bezpečně deaktivován. Začalo se usilovně pátrat po gilotině, která se v popravčí místnosti již nenacházela. Určité výsledky přinesl až výslech zadrženým německých dozorců, při kterém bylo zjištěno, že po poslední opravě byla gilotina rozebrána, odvezena a svržena z Karlova mostu do Vltavy. Po provedeném průzkumu byly zde v červenci 1945 objeveny a vyloveny jednotlivé hlavní části gilotiny u čtvrtého mostního pilíře.

Dne 5.9.1945 zahájil svou činnost Mimořádný lidový soud v Praze XIV, který odsoudil k trestu smrti celou řadu nacistických zločinců. První poprava byla veřejná a konala se na pankráckém prostranství mezi justičním palácem, věznicí a dopravními podniky. Za tímto účelem bylo postaveno pódium se třemi šibenicemi a dne 6.9.1945 popraven Josef Pfitzner, protektorátní náměstek pražského primátora.

Nejnámější popravou se stalo oběšení Karla Hermana Franka, bývalého říšského státního ministra v protektorátu Čech a Moravy, dne 22.5.1946. Poprava se konala již v pankrácké věznici na druhém (tzv. ženském) vycházkovém dvoře za účasti značného počtu osob, které byly vpuštěny do věznice na základě zvláštních vstupenek. Kromě nacistických zločinců byli popravováni i zrádci a kolaboranti.

Popravy vykonával František Nenáhlo, který se stal prvním pankráckým katem po druhé světové válce a tuto funkci vykonával do roku 1946.

Pravděpodobně z důvodu četnosti ukládaných trestů smrti Mimořádným lidovým soudem v Praze XIV. bylo v roce 1947 popraviště vymístěno, neboť jeho časté používání narušovalo pravidelné provádění vycházek vězňů.

Označením místa její popravy však není úplně přesné, neboť s největší pravděpodobností byla popravena v pravém dvorku. Toto tvrzení lze odvodit ze svědectví, že popravy více osob začínaly v levém dvorku a dále podle počtu a pořadí popravených. Společně s JUDr. Horákovou byli popraveni 3 muži (Z. Kalandra, O. Pecl a J. Buchal) a ona šla jako poslední. Na tomto místě však nebylo možno pátrat po fragmentech popraviště, neboť bylo zastavěno. Písemný důkaz byl objeven v tehdejším

Státním ústředním archivu v Praze (t.č. Národní archiv Praha) v podobě dokumentu z jednání Politického sekretariátu ÚV KSČ z roku 1954. Na tomto jednání byla projednávána situace při výkonu trestu smrti. Tento dokument je nejen potvrzením pravosti objeveného bývalého popraviště, ale též i zdůvodněním jeho zrušení a zřízení nového popravčího místa.

Na popraviště za vězeňskou nemocnicí byla v 50. letech oběšena většina z celkového počtu 234 politických vězňů včetně dvou příslušníků tehdejšího Sboru vězeňské stráže. Dne 23.5.1950 byl zde popraven stržm. Čeněk Petelík, plzeňský dozorce, a 6.11.1951 stržm. Jan Horáček, pankrácký dozorce. Oba byli odsouzeni ve vykonstruovaném politickém procesu pro přípravu vězeňské vzpoury a v letech 1990 a 1991 soudně rehabilitováni v plné šíři. Na tomto popravišti byl 3.12.1952 oběšen i tehdejší generální tajemník KSČ Rudolf Slánský a dalších 10 spoluodsouzených komunistů za údajnou protistranickou a protistátní činnost.

Na základě rozhodnutí Politického sekretariátu ÚV KSČ v roce 1954 zaniklo popraviště za vězeňskou nemocnicí a bylo vybudováno nové v suterénu pravé části čelního objektu věznice. Do jeho prostor se vcházelo z podzemní chodby, která spojovala pankráckou věznici s justičním palácem. Za vstupními dveřmi se nacházela místnost, vybavená stolkem a židlemi, kde zasedala komise, dohlížející nad výkonem trestu smrti, složená ze soudce, prokurátora, náčelníka věznice a lékaře.

V dalším období zde byli popravováni jen pachatelé nejzávažnějších případů vražd. Poslední popravenou ženou byla dne 12.3.1975 Olga Hepnarová za několikanásobnou vraždu, spáchanou pomocí nákladního automobilu. Posledním popraveným mužem dne 2.2.1989 byl Vladimír Lulek za několikanásobnou vraždu rodinných příslušníků. Jeho poprava byla zároveň poslední popravou v Čechách. Urny popravených byly zpravidla rok uloženy v pankrácké věznici a poté zničeny. Katem a jeho pomocníky mohli být od roku 1954 jen zaměstnanci ministerstva vnitra, zpravidla vybraní dozorcí pankrácké věznice MV. Po převodu vězeňství do působnosti ministerstva spravedlnosti v roce 1968 byli do funkce kata a jeho pomocníků vybírání zájemci z řad příslušníků Sboru nápravné výchovy, kteří byli služebně zařazení na úseku dozorcí služby v nápravně výchovném ústavu (NVÚ) č. 2 Praha – Pankrác. Jejich jména znal jen náčelník NVÚ a předseda Nejvyššího soudu, který s nimi uzavíral zvláštní dohodu o výkonu poprav za určitou finanční odměnu.

Po zrušení trestu smrti v rámci novely trestního zákona v roce 1990 zůstalo poslední pankrácké popraviště zachováno pro pietní účely vzhledem k popraveným politickým

vězňům v letech 1955 – 1960, ale též jako materiální důkaz historické skutečnosti v oblasti výkonu trestního práva. Toto popravisko bylo jediným místem výkonu trestu smrti na území bývalé Československé republiky (ČSR) v letech 1955 – 1960, Československé socialistické republiky (ČSSR) v letech 1960 – 1968 a České socialistické republiky (ČSR) v letech 1968 – 1989.

1.4 Dílčí závěr

Jak je vidět z předcházejícího textu, je vývoj vězeňství a způsob jednání s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody poměrně mladý. A to jak ve světě, tak v naší republice, kde byl vývoj vězeňství navíc poznamenán politikou let 1948 – 1989. Z předcházejícího materiálu je patrné, že vývoj vězeňství není nějaký rigidní proces, ale dochází k neustálému vývoji v této oblasti, neboť práce s odsouzenými a jejich opětovné začlenění do společnosti je jedním z prvořadých úkolů zdravého fungování současné společnosti. Dříve byla práce s těmito osobami opomíjena a nadělaly se rozdíly mezi jednotlivými skupinami odsouzených. Například rozdíl, zda je jedná o osobu prvotrestanou, nebo osobu, která má již za sebou nějakou kriminální zkušenost.

První velkou reformou vězeňství v Českých zemích se zabýval Tereziánský zákoník z 18. století. Jak je vidno, již v této době začalo vznikat přesvědčení, že je třeba pracovat s odsouzenými a také způsob jejich žalářování se stal předmětem dalšího zkoumání a pozdější reformace.

Domnívám se, že velmi zajímavou, samostatnou kapitolou českého vězeňství je historie pražského popraviska. Zde byly vykonávány rozsudky smrti nad odsouzenými a to až do roku 1989. Později byl zákonem č. 175/1990 Sb. výkon trestu smrti zrušen a nahrazen trestem doživotním.

Na závěr je třeba zmínit slova ruského spisovatele Antona Pavloviče Čechova, že vyspělost státu se pozná podle způsobu zacházení s jeho vězni. Nutno tedy konstatovat, že vězeňství urazilo za dobu své činnosti poměrně dlouhou cestu při způsobu zacházení z odsouzenými, ale domnívám se, že společnost má ještě alespoň jednou tolik před sebou, aby dokázala osoby ve výkonu trestu odnětí svobody řádně a bez problémů začlenit do fungující společnosti 21. století.

2. Problematika současného vězeňství

2.1 Diferenciace věznic

Většina z nás si ještě vzpomíná na dobu, kdy byli věznice diferencováni do tří nápravně výchovných skupin a umístění do toho či onoho stupně záviselo na skutku, který byl pachatelem spáchán. Podle toho pak byly upravovány i programy zacházení, o kterých bude řeč níž. Po roce 1989 došlo v oblasti umístování odsouzených k novelizaci a to tak, že již zmíněné tři stupně nápravné výchovy byly nahrazeny čtyřstupňovou diferenciací. I zde však hraje velkou roli fakt, že umístění odsouzeného je závislé na spáchaném trestném činu a trestní sazbě, která za tento čin hrozí. Proto byly věznice rozděleny do následujících skupin:

- a) věznice s dohledem
- b) věznice s dozorem
- c) věznice s ostrahou
- d) věznice se zvýšenou ostrahou.

Nyní k jednotlivým typům věznic podrobněji:

Věznice s dohledem

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o věznici s minimálním střežením. Nejsou uplatněny řádné stavebně technické prostředky střežení, kontrolu a dohled nad činností odsouzených provádí vychovatelé Vězeňské služby. Odsouzení se pohybují v prostorách věznice neomezeně. Ložnice ani ubytovny se nezamykají. Odsouzení jsou zařazováni na pracoviště i mimo věznici, kam samostatně docházejí a pracují na pracovištích zpravidla bez dozoru. V mimopracovní době mohou nosit vlastní oděv, zabývat se zájmovými aktivitami a je jim udělován volný pohyb mimo věznici za účelem účasti na sportovních a kulturních aktivitách v rámci programu zacházení. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému na dobu nejdéle 48 hodin udělit volný pohyb mimo věznici.

Věznice s dozorem

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o věznici s minimální střežením. Kontrolu nad činností odsouzených provádí vedle vychovatelů také dozorcí. Odsouzení se mohou v prostorách věznice pohybovat volně, ubytovny zamykají pouze v době určené ke spánku. Odsouzení zpravidla pracují na pracovištích pod nepřímým odhledem pracovníka Vězeňské služby. U odsouzeného, u kterého jsou předpoklady, že toho nezneužije, lze udělit volný pohyb mimo věznici za účelem plnění pracovních povinností. V mimopracovní době se mohou odsouzení zabývat zájmovými aktivitami, které mohou být i mimo věznici, ale za účasti pracovníka Vězeňské služby. Vlastní oděv mohou nosit v době přijímání blízkých osob, tj. v době konání návštěv, návštěvy se konají ve vymezeném prostoru, zpravidla bez přímého dohledu Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému po uplynutí alespoň jedné třetiny trestu povolit volný pohyb mimo věznici na dobu 24 hodin

Věznice s ostrahou

Je určená pro pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu dohledem nebo dozorem. Jedná se o věznici se středním střežením. Jsou zde uplatněny stavebně technické prostředky střežení. Odsouzení se po věznici pohybují zásadně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Zpravidla jsou uzamykáni na ubytovnách. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo střežených pracovištích mimo věznici, zcela výjimečně lze udělit volný pohyb uvnitř věznice při plnění pracovních povinností. Návštěvy se konají pod dohledem Vězeňské služby a odsouzení jsou ve vězeňském oděvu.

Věznice se zvýšenou ostrahou

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi, kterému byl za zvláště závažný trestný čin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu. Jde o věznici s maximálním střežením. Odsouzení se pohybují pod přímým dozorem vězeňského pracovníka a na celách jsou uzamykáni. Práci odsouzení vykonávají na pracovištích uvnitř věznice nebo případně na celách. Odsouzeným není povolen pohyb uvnitř věznice ani za účelem pracovní činnosti. Odsouzený může navštěvovat kulturní a společenské místnosti (na základě povolení) s ostatními odsouzenými, kteří jsou zařazeni ve stejné skupině vnitřní diferenciaci.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých základních typů, pokud tím není ohrožen účel výkonu trestu odnětí svobody. Dále je zřízen zvláštní typ nebo zvláštní oddělení věznice pro mladistvé, do kterých se umísťují odsouzení, kteří nedovršili 18. rok svého věku. Do zvláštních věznic či oddělení, kde jsou zohledněna specifika zdravotní, psychická, pracovní a věková, se umísťují odsouzení se změněnou pracovní schopností a odsouzení v důchodovém věku.

2.2 Proces humanizace vězeňství

„Humanizace vězeňství, to je v první řadě dodržování Listiny základních práv a svobod což je zákon č. 2/1993 Sb. Kulturně a sociálně vyzrálá společnost dnes neklade rozhodující důraz na odplatnou funkci trestu (Jako tomu byla například u Chammurabiho zákoníku³ 1800 př.n.l. "oko za oko, zub za zub"), ale na jeho regulativní význam. Ten spočívá nejen v eliminování odsouzené osoby a tím i ochraně společnosti před kriminalitou, ale zároveň ve snaze dosáhnout změny v chování a jednání provinilce v prosociálním smyslu. V praxi to znamená mimo jiné uplatňování diferenciovaného zacházení s přesně vymezenými skupinami odsouzených, využívání prostředků speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce apod.“ (Meclová, Kamila. *Časopis České vězeňství 1/2004 str. 8*)

V souvislosti s úvahami o humanizaci trestu je třeba se zmínit o problematice odstrašení. Humanizace i dnes naráží na odpor určitých vrstev společnosti. Nejen u laické veřejnosti, ale i mezi odborníky je rozšířen názor o obecné účinnosti odstrašení. Generálně preventivní účinek trestu, může být spjatý s představou všemocnosti trestního postihu, je stále považován za významnou součást působení zvláště na tu část populace, z níž se rekrutuje tzv. tvrdé jádro kriminality. Předpokládá se, že dlouhodobé tresty mají vyšší generálně preventivní účinek než krátkodobé. Pro naši současnou společnost je v této oblasti charakteristická rozpolcenost postojů. Vlivem rostoucí kriminality se volá po zpřísnění sankcí (dokonce sílí hlasy pro absolutní trest a tímto trestem je pochopitelně trest smrti, který byl zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. a nahrazen trestem doživotním). Trestní zákon definuje meze, v nichž se může penologie pohybovat a z tohoto hlediska nadměrně dlouhý trest nevyhovuje, protože nerespektuje požadavek přiměřenosti.

Bohužel, samotná hrozba trestní sankcí je neúčinná přesně u té skupiny, na kterou má nejvíce působit, tedy u osob s antisociálním chováním – kriminálních recidivistů. Je zcela zřejmé, že právě problematika recidivy je velkým problémem naší trestní politiky. Velkou měrou se na změně postoje k problematice recidivy podílela novela trestního zákona z roku 1990, která přinesla změnu ve vymezení pojmu "*zvlášť nebezpečný recidivista*" a změnu posuzování právních následků zvláště nebezpečné recidivy. Dosavadní právní úprava zvláště nebezpečné recidivy vedla k přepínání trestní represe u pachatelů, kteří se opakovaně dopouštěli trestných činů menší společenské závažnosti. Neurčité vymezení "*soustavného páchání trestných činů téže povahy*" [což bylo vymezení zvláště nebezpečné recidivy ve znění § 41 odst. 1 písm. b) tr. zákona před novelou trestního zákona] vedlo v praxi často k dlouhodobé detenci sociálně nepřizpůsobivých pachatelů, kteří se dopustili nezřídka méně závažného trestného činu. Zpřesnění pojmu "*zvlášť nebezpečný recidivista*" sleduje postih zejména pachatelů hluboce narušených, u nichž zpřísnění trestu vyžaduje jak ochrana společnosti, tak i nutnost dlouhodobějšího výchovného působení (JELÍNEK Jiří, SOVÁK Zdeněk, Trestní zákon a trestní řád, LINDE, Praha, 2000, ISBN 80-7201-211-8, str. 57-59). Za hlavní účinný faktor lze v této souvislosti považovat neodvratnost sankce, nikoli její tvrdost.

³ Chammurabi – král Starobabylonské říše, vládl v letech 1792 – 1750 př.n.l., šestý panovník Sumuabumovy dynastie v Babylonu. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Chammurabi>

Postupně se reaguje také na doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení CAT (Committee against torture), zejména v oblasti zdravotní péče, hygienických a ubytovacích podmínek odsouzených či obviněných osob, což je oproti minulosti značný a závažný posun ke správné nápravě odsouzeného a jeho opětovnému začlenění do společnosti.

Moderní vězeňský systém je charakterizován dvojí rolí. Tato dvojrole je i kritériem pro měření efektivity vězeňství a jeho úspěšnosti ve společnosti. Na jedné straně vězeňství jako poslední článek orgánů trestního řízení chránících společnost před kriminalitou je represivní institucí – na straně druhé je nedílnou součástí systému sociální péče usilující o společenskou rehabilitaci sociálně selhavších jedinců a právě proto je proces humanizace vězeňství a nahrazení represivnosti této instituce tak důležitý, především pro další možné ovlivnění osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich návrat do společnosti.

2.3 Programy zacházení s odsouzenými

S procesem humanizace vězeňství souvisí poměrně úzce problematika zacházení s odsouzenými v rámci plnění resocializačních snah, které jsou nejen věcí vězeňského personálu, ale i celé společnosti.

Vězeňská populace je z kriminologického, penologického⁴ a psychologického hlediska velmi různorodá. Pokusy najít všelék, tedy jedinou metodou účinného zacházení s odsouzenými, se musí nutně minout účinkem.

Jedině princip individualizace musí být považován za základní všeobecný princip zacházení s odsouzenými. Odsouzení ve věznici představují široký soubor individualit. Jejich věk, intelekt, úroveň vzdělání, sociální zázemí, osobnost, charakteristický způsob myšlení a chování, to vše se značně liší. Významnou různorodost zakládá povaha trestného činu, jehož důsledkem je trest, okolnosti, za nichž byl tento trestný čin spáchán a kriminální kariéra odsouzených. Individuální program zacházení vždy vychází z hodnocení rizik a potřeb odsouzeného. Nabídka aktivit programu zacházení je vždy tvořena širokou paletou možností, aby se ve všech případech umožnila odsouzenému možnost volby, která u něj zvyšuje míru pocitu

⁴ penologie – nauka o výkonu trestu a jeho účincích, zejména trestu odnětí svobody a zařízeních k jeho výkonu, tedy o vězeňství. Na rozdíl od právních disciplín se penologie zabývá trestem především z hlediska sociologického a psychologického, tedy pracovním zařazením vězňů, psychoterapií, nápravně výchovnou činností, architekturou vězeňských zařízení apod.

odpovědnosti, poskytuje dostatečnou míru kontroly nad prostředím a působí proti pocitu bezmocnosti. Všichni víme, že bez naučení se odpovědnosti nemůže dojít ke změně postojů a chování, které vedou k životu bez kriminality. Vytvořit situaci umožňující používání osobní odpovědnosti je nezbytnou podmínkou proto, aby trest odnětí svobody mohl plnit svůj účel.

Členění programu zacházení na:

- A) **Pracovní aktivity**, kterými se rozumí zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, práce potřebná k zajištění provozu věznice a pracovní terapie. Tyto pracovní aktivity přináší odsouzenému: osvojení si specifických dovedností, podvědomé schéma, že práce přináší uspokojení a užitek a nakonec finanční přínos. S touto aktivitou má Vězeňská služba ten největší úspěch, který je ale ovlivněn především mírou nezaměstnanosti odsouzených.
- B) **Vzdělávací aktivity** – pod tyto aktivity je zahrnuto vzdělávání realizované středním odborným učilištěm (pro úspěšné absolventy základních škol), učilištěm (pro žáky, kteří ukončili základní školu v nižším než 9. ročníku) a odborným učilištěm (pro žáky ze zvláštních škol). K vzdělávacím aktivitám patří rovněž vzdělávání vedené nebo kontrolované zaměstnanci Vězeňské služby (výuka jazyků, svářečské kurzy, práce na počítačích).
- C) **Speciální výchovné aktivity** - psychoterapeutické programy - vycházejí z obvyklé praxe v psychiatrických zařízeních aplikované na programy ve věznicích. Jde o dlouhodobý program, kdy zkušený terapeut, většinou psycholog nebo psychiatr, v plánovaných sezeních psychologickými metodami dlouhodobě působí na jedince. Tyto metody jsou bezesporu účinné, ale problém je v tom, že obsáhnou velmi malý počet vězňů a zavážou značnou část pracovní doby terapeuta. Proto se více zavádějí metody skupinového ovlivňování vězňů - skupinová psychoterapie. Součástí je také tzv. komunitní systém, kdy personál věznice a odsouzení tvoří vzájemnou komunitu, vzájemné vztahy jsou formovány pouze terapeutickými a nápravnými cíly. Cílem sociálně psychologického výcviku ve skupině vězňů je zvýšit jejich sociální kompenzaci, formou sociálního učení je naučit adekvátně řešit běžné sociální situace, např. jednání na úřadě, s nadřízenými v zaměstnání, konfliktní situace neagresivně apod., sociálně žádoucím způsobem.

- D) **Náboženské programy** - náboženská výchova je tradiční součástí metod zacházení s vězni. Poskytuje náboženskou službu těm odsouzeným, kteří byli věřící již před odsouzením podle jejich potřeb a zvyklostí. Nabízí rovněž nevěřícím odsouzeným kontakt, možnost jiné životní cesty, naději ve víře, pokoru a vyrovnanost se s trestným činem, získat vyšší hodnoty, životní smysl. V ČR po letech ateistické výchovy a mnohdy brutálního primitivního ateizmu jsou programy náboženské výchovy hodnoceny rozporuplně. Není k dispozici kvalifikovaný a zkušený stav duchovních pro práci ve vězení, není ani adekvátní legislativa, vězni také nejsou připraveni přijímat duchovní náboženskou péči. Nutno konstatovat, že náboženské programy teprve hledají svou formu a obsah i metody.
- E) **Zájmové aktivity** - odsouzení se mohou svým zájmům věnovat jak individuálně, tak v rámci kroužků. Častým zájmem odsouzených je výtvarná činnost (ve Věznici Valdice z nich mají vlastní galerii), mnoho věznic vyrábí v rámci modelářských kroužků hračky pro děti (Věznice Vinařice, Věznice Příbram, Věznice Kuřim atd.), v Heřmanicích mají pěvecký sbor, v mnoha věznicích mají hudební skupiny, které pořádají svá vystoupení i mimo objekt věznic. Nejrozšířenější a nejpopulárnější zájmovou aktivitou je ale přes všechno stále sport (zejména kondiční cvičení, fotbal a stolní tenis).
- F) **Extramurální programy** – oblast utváření vnějších vztahů - jedná se o programy orientované „na zeď vězňů,.. Jsou zaměřeny na vytvoření a udržení či posílení vazeb odsouzených mimo vězení. Jsou posilovány vztahy odsouzeného k rodině, přátelům, ale nikoliv k známým z kriminální subkultury. Paří sem návštěvy odsouzených, styky odsouzeného s rodinou, který může být omezený časově i komunikačními prostředky, např. komunikace vedená telefonem, bez možnosti fyzického kontaktu až po možnost několikahodinové návštěvy manželky či družky bez jakéhokoliv dozoru v jistém soukromí, či přerušování trestu za účelem návštěvy rodiny.

2.4 Dílčí závěr

Jak je patrné z předcházejícího textu, došlo v koncepci vězeňství po roce 1989 k velkým změnám, a to především v oblasti práce s odsouzenými. Různé druhy aktivit, kterým se mohou odsouzení během pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody věnovat, je poměrně značný. Všechny tyto programy pak přispívají ke snaze o to, aby byla osoba po výkonu trestu schopná se plnohodnotně začlenit do společnosti. To je oproti minulosti značný posun, neboť dříve byla resocializace odsouzených prováděna pouze prací a ostatní možnosti nápravy se moc neprosazovaly. Pokud jde o členění věznic dle nových kritérií do čtyř stupňů, pak tento model je podobný tomu před listopadem 1989, avšak i zde platí, že nejdůležitější pro fungování společnosti jsou osoby, které se po výkonu trestu odnětí svobody dokáží plně začlenit do společnosti bez toho, aniž by dále pokračovaly v páchání trestné činnosti, která vedla k jejich odsouzení.

Velmi důležité se pro odsouzené stávají právě ty programy zacházení, které jsou zaměřeny na osoby blízké odsouzeným, stejně jako na činnosti, které po výkonu trestu mohou pomoci již bývalým odsouzeným s hledáním práce a s uplatněním ve společnosti. Je tedy potřeba říci, že práce s odsouzenými je velice důležitá a chtěl bych na tomto místě i říci, že velmi, v některých případech i extrémně náročná. Proto si vychovatelé a další specialisté, kteří s odsouzenými pracují, zaslouží naše plné uznání a úctu.

3. Problematické oblasti výkonu trestu odnětí svobody

3.1 Zaměstnávání odsouzených

Zaměstnávání odsouzených se řídí celou řadou právních předpisů, které ve svém obsahu stanovují kritéria pro zaměstnávání odsouzených na různých druzích pracovní činnosti.

Právní úpravy zaměstnávání odsouzených:

- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody - § 28 :

„Odsouzený je ve výkonu trestu povinen pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně pracovníě neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce.....“

- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se provádí zákon o výkonu trestu odnětí svobody - § 36 odst.3 :

„Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí : zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie.....“

- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní § 2 odst. odst. 1 písm. g) a i) :

„ Vězeňská služba vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody..., provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání...“

- Nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu odnětí trestu svobody.

- Nařízení generálního ředitele č.25/2002, o podmínkách provozování hospodářské činnosti a zřizování provozoven ve VS ČR.

Jedním z nejvíce diskutovaným problémem, se kterým se musí celá Vězeňská služba a potažmo i společnost zaobírat, je problematika zaměstnávání odsouzených. Jedná se o problém, se kterým každá věznice bojuje po svém, a shánění pracovních příležitostí pro odsouzené není vůbec snadnou záležitostí.

Před rokem 1989, kdy byla v zákoně zakotvena povinnost pracovat, měli i odsouzení dostatek pracovních příležitostí a možností, kde mohla být tato pracovní síla

uplatněna. Bohužel, se změnou zákona tato povinnost přestala platit. Problémem, který se zaměstnáváním odsouzených v úzké míře souvisí, je to, že zaměstnávání odsouzených je poměrně drahé, a proto si dnešní firmy najímají na práci většinou levnou pracovní sílu ze zemí Východní Evropy. Proto si zřizují věznice svá pracoviště, kde odsouzení pracují, například provádějí výrobu nábytku, nebo jak již bylo řečeno podílí se na výrobě hraček atd.

Je však potřeba říci, že tyto zdroje nejsou nevyčerpatelné a taktéž spektrum odsouzených a jejich trestná činnost hrají poměrně důležitou roli při zařazování odsouzených do práce. Toto tvrzení lze konkretizovat třeba na příkladu odsouzeného, který byl odsouzen za násilnou trestnou činnost (např. § 234 – loupežné přepadení, § 219 – vražda apod.). Takový odsouzený by neměl být zařazen na pracoviště, kde by mohl mít možnost dostat se k předmětům, které použil ke své trestné činnosti (nože, sekerky, ostré či jiné nebezpečné předměty). Je však potom problematické tohoto odsouzeného vůbec někde zaměstnat a mnoho odsouzených pro tuto trestnou činnost nelze často pracovním zařadit.

Můžeme však dodat, že věznice se neustále snaží o hledání nějakých nových možností, jak pro odsouzené nalézt nějakou vhodnou pracovní činnost.

Formy zaměstnávání odsouzených

V dnešní době existují čtyři druhy zaměstnávání odsouzených, a to:

- zaměstnávání ve vnitřní režii věznic a vazebních věznic
- zaměstnávání v rámci vlastní podnikatelské činnosti
- zaměstnávání na smluvním základě s jiným podnikatelským subjektem nebo organizací

Zaměstnání ve vnitřní režii a ostatní režii věznic a vazebních věznic

Jde o rozmanité činnosti spojené s každodenním chodem věznic. Jedná se například o zabezpečení stravování, základní údržbu budov, práce v prádelnách, kde se pere ústavní prádlo, úklid, autoúdržba. Na těchto činnostech se podílí obvykle více než třetina pracovním zařaditelných odsouzených. Ale i k některým z těchto činností je potřebná alespoň elementární odborná způsobilost.

Zaměstnávání v rámci vlastní podnikatelské činnosti

Vězeňská služba může za účelem zaměstnávání provozovat hospodářskou činnost, k tomu slouží Středisko hospodářské činnosti. Na konci roku 2005 existovalo takovýchto středisek ve věznicích 14. Celkový čistý zisk z této činnosti byl v roce 2005 cca 16 milionů korun. Věznice prostřednictvím středisek hospodářské činnosti podnikají. V současné době je vystaveno přes 30 živnostenských listů na živnosti volné, řemeslné i koncesované. Jde o lákavé podmínky pro malé a střední podnikatele, kteří prakticky pouze zadají takovému středisku činnost, která má být provedena a tu posléze zaplatí. Středisko hospodářské činnosti tak vlastně sehrává roli kooperanta pro externí subjekt. Taktéž je důležité, aby středisko disponovalo vhodnými prostory a nástroji pro např. truhlářství, kovovýrobu, výrobu textilií, polygrafické práce atd. Ve většině věznic se nevyrábí produkty, ale pouze se zpracovávají výrobky a materiál. (*Zaměstnávání odsouzených v roce 2005. České vězeňství, 2006, č. 3, s. 44-45*)

Výhodnou tohoto systému je, že se ziskem z produktů disponuje přímo Vězeňská služba, čisté zisky jsou v posledních letech vysoké. (Hospodářský výsledek za rok 2005 byl 22.367.902,- Kč, čistý zisk potom 16.653.622,- Kč) Nevýhodami je např. to, že Vězeňská služba musí spravovat pracoviště na vlastní náklady, a další starosti spojené s administrativou. (*Zaměstnávání odsouzených v roce 2005. České vězeňství, 2006, č. 3, s. 44-45*)

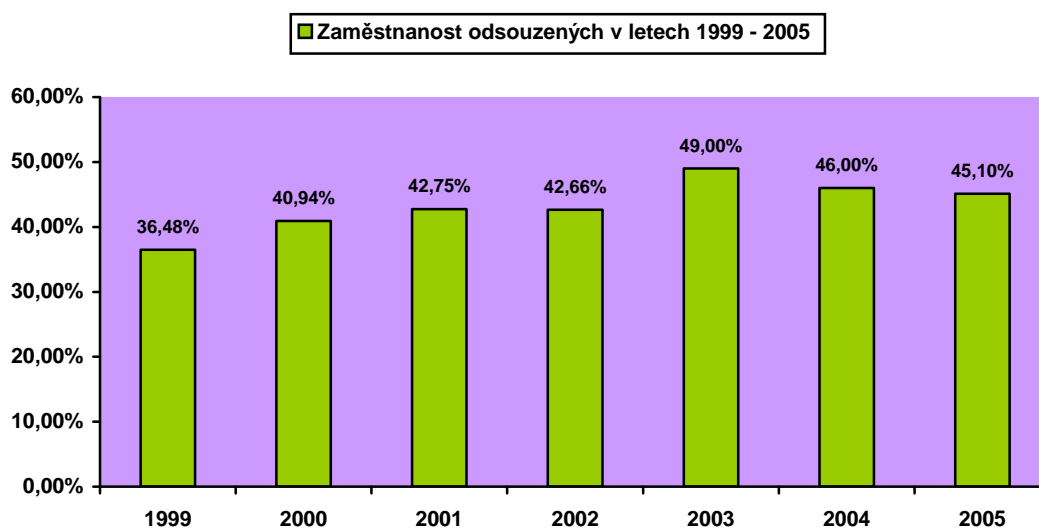
Zaměstnávání na smluvním základě s jiným podnikatelským subjektem nebo organizací

Tento typ zaměstnávání vězňů se do budoucnosti jeví jako nejvíce perspektivní. Představuje rozhodující zdroj růstu počtu pracovních příležitostí pro odsouzené. Spolupracující subjekty si samy organizují a kontrolují práci vězňů. Práce probíhá v prostorech věznic nebo v prostorech, které si zajišťují samy spolupracující společnosti. Pro vězeňskou službu jde o nejméně namáhavý způsob zaměstnávání vězňů. V posledních letech je tímto způsobem zaměstnáváno cca 40% vězňů. (*Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2005, Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2004, Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2003*). Lze zaznamenat trend úbytku zaměstnaných, kterým je možné udělit volný

pohyb při plnění pracovních úkolů nebo je zařadit na nestřežená pracoviště obvykle mimo areál věznice.

Hlavní výhodou tohoto systému jsou existující odbytíště pro výrobky, možnost vyššího výdělku pro odsouzené, nízké administrativní náklady věznic, možnost zvyšování kvalifikace odsouzených u zaměstnavatele, popř. možnost uplatnění odsouzeného u zaměstnavatele i po skončení výkonu trestu.

Jak je vidět z předcházejících řádků, existuje celá řada možností, jak odsouzené zaměstnat. Bohužel je ale nutné zdůraznit, že ne vždy se naskytne možnost zaměstnat všechny odsouzené a tak je neustále potřeba hledat nové a nové podněty, které budou ku prospěchu nejen osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, ale i celé společnosti.

V roce 1999 byla míra zaměstnanosti vězňů 36,48%, v roce 2000 vzrostla na 40,94%, mírný vzestup zaznamenal také rok 2001 na 42,75%, v roce 2002 dosáhla míra zaměstnanosti 42,66% a v roce 2003 zaznamenala rekordní vzestup až na 49%. Rok 2004 znamenal mírný pokles na 46%. Roku 2005 pak bylo zaměstnáno 5.683 odsouzených s průměrnou hodinovou mzdou Kč 30,47.

Základní formy, v nichž se zaměstnávání vězňů realizuje, zahrnují vnitřní režii a výrobní činnost věznic, provozovny střediska hospodářské činnosti, zaměstnávání u podnikatelských subjektů a vzdělávání denním studiem.

Pokud jde o práci vězňů ve vnitřní režii věznic, pak se tímto způsobem podílejí na zabezpečení chodu těchto zařízení. Pod dohledem řídicích občanských zaměstnanců VS ČR vykonávají odborné nebo pomocné práce. U pěti věznic, které jsou vybaveny svojí výrobní technologií, probíhá vlastní výrobní činnost.

Se změnou struktury vězněných osob, kdy se zvyšují počty vězňů, vyžadujících zvýšený stupeň ostrahy, souvisí potřeba rozšiřovat stávající a budovat nové výrobní objekty přímo v areálech věznic. Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody je prioritou vypracovaných resocializačních programů, které by měly pozitivně působit na převýchovu odsouzených a jejich snazší zapojení do občanského života.

3.2 Problematika drog ve věznicích

Tento jev je ve vězeňském prostředí upraven zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, kdy v § 28 odst.3 písm. b),c) je uvedeno následující:

Odsouzeným je zakázáno:

- b)** vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,
- c)** přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva.

Problematika osob, které jsou závislé na omamných a psychotropních látkách, není jen problémem českého vězeňství, ale i společnosti obecně. Ale právě ve věznicích se omamné a psychotropní látky dostávají do zcela jiného rámce než na svobodě. Zatímco za 1g psychotropní látky na svobodě by osoba zaplatila sumu v řádu deseti korun až stokorun, za tu samou látku zaplatí ve vězeňském prostředí částku nesrovnatelně vyšší. Je to samozřejmě způsobeno tím, že ve věznicích je poptávka daleko větší a tím také dochází ke zvyšování ceny. Zcela jistě největším problémem, se kterým se v současné době Vězeňská služba ČR potýká je zjištění a odhalení cest, jak se

omamné a psychotropní látky do věznic vlastně dostávají. Jednou z možných cest, jak se tyto látky do věznic dostávají, je přes návštěvy odsouzených. Problémem zamezení pronikání drog do věznic je totiž fakt, že při vstupu osob do objektů vězeňské služby, myslím tím věznice, tak samy věznice nedisponují takovým zařízením, které by bylo schopno zakázané látky odhalit. Například v řadách příslušníků je pouze malé procento žen, které jsou oprávněny provést důkladnou osobní prohlídku u žen, které chodí do věznic na návštěvy. Právě ty pak často nosí ve svém spodním prádle zakázané látky, které u návštěvy předají odsouzenému, který si je buď zavede do konečníku, či je polkne. Po návratu zpět na oddělení je pak ze sebe musí vydávat. To je pouze jedna z cest.

Další cestou můžou být různí dodavatelé zboží, se kterými věznice spolupracují. V mnoha případech si odsouzení domlouvají tuto "dovážku" prostřednictvím mobilních telefonů, o kterých ještě v této kapitole bude řeč.

Taktéž není v současné době vyloučeno, že se drogy dostávají do českých věznic prostřednictvím korespondence a balíčku, které odsouzení mohou během výkonu trestu odnětí svobody dostat. Dříve byla v zákoně ustanovena povinnost, že odsouzený musel znát odesílatele a ten musel být v nějakém bližším příbuzenském vztahu s ním. Dnešní praxe je taková, že odsouzený již nemusí uvádět od koho čeká nebo dostal balíček a pro orgány, které se zabývají problematikou dostávání psychotropních látek, je velice těžké zjistit, o kterou osobu jde. Navíc jsou balíčky často posílány z fiktivních adres a od fiktivních odesílatelů. V příloze své práce bych chtěl ukázat pár možností, jak se mohou nějaké zakázané látky do věznice dostat. Pro pracovníky vězeňské služby je často v nadlidských silách odhalit nějaké nepovolené látky, které se do věznic dostávají, ale je třeba zdůraznit, že tito zaměstnanci nesmí polevit ve své ostražitosti, jinak by se jistě do věznic dostalo daleko více nedovolených látek. I proto je důležité říci, že tato práce je velmi náročná a vyžaduje mnohdy maximální soustředění na předvedený výkon.

Bohužel není vyloučeno, že se do této činnosti mohou zapojit i osoby z řad příslušníků, či občanských zaměstnanců věznic. Sami si však ale neuvědomují riziko, kterému vystavují nejen sebe, ale i své kolegy, kteří jsou s odsouzenými v přímém, každodenním kontaktu. I o této problematice bych rád pohovořil v další části mé práce.

Faktem ale dle VS ČR zůstává skutečnost, že drogy do vězení nepatří. Je třeba si uvědomit, jak se může chovat vězeň, který je pod vlivem návykové látky. Jak se může stupňovat jeho agresivita, jak moc může jeho chování vybočovat a ohrožovat tak bezpečnost personálu. Druhým názorem je názor některých pracovníků neziskových

organizací, které se drogami a závislostí zabývají. Někteří z nich tvrdí, že kontrolovaný přísun drog drogově závislým může být ku prospěchu věci. Těžko soudit.

Cílem vězeňské služby je absolutně zamezit užívání, popř. obchodu s drogami ve věznicích a tím se vyvarovat problémů. Ovšem způsobů, jak dostat drogu do věznic je nepřeberné množství, jak jsem se již zmínil. Za pozornost stojí i poslední kuriózní způsob, kdy se žena ukrytá za obvodovou zdí plzeňské věznice snažila střilet kuší dovnitř šípy nabité pervitinem. Podle článku na její aktivity po vzoru Viléma Tella přišli policisté náhodou, dozorcí o tom neměli ani ponětí. (*Žena střílela do věznice drogy kuší (citováno dne 27.7.2006) Dostupné z www.novinky.cz/krimi/zena-strilela-do-plzenske-veznice-drogy-kusi 91424 k5ocu.html*).

Co se týká statistických údajů, které se zabývají zneužíváním omamných a psychotropních látek odsouzenými či obviněnými, je možno k této problematice sdělit následující: v současné době se ve věznicích provádějí dva druhy monitoringu na zjištění, zda jsou či nejsou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody pod vlivem omamných a psychotropních látek. Jeden monitoring je plošný a zúčastňují se jej odsouzení, kteří se k tomuto dobrovolně zavázali. Tento závazek je třeba brát jako kladný postoj k samotnému uvěznění a možnosti další resocializace.

Druhým monitoringem je tzv. mimořádný monitoring, který se provádí většinou na základě operativních poznatků různých pracovníků věznice. O tomto mimořádném monitoringu se již nevedou podrobné zprávy a statistiky, neboť se většinou jedná o nějakou neplánovanou akci a odsouzení, kteří jsou k tomuto monitoringu operativně vybráni, se jej nezúčastňují vždy dobrovolně.

Je třeba při práci s problémem zneužívání omamných a psychotropních látek ve věznicích pracovat také s osobami, které tyto látky v rozporu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody užívají. Nemusí se vždy jednat o osoby, které byly i v civilním životě závislé na psychotropních látkách, ale mnohdy se jedná o osoby, které si tímto způsobem chtějí zkrátit a zpříjemnit pobyt ve vězeňských zařízeních. Také je důležité upozornit na fakt, že tato skupina osob je většinou silně ovlivnitelná ze strany ostatních odsouzených, kteří látky do věznic nějakým způsobem dodávají a tam distribuují. I ze strany vězeňského personálu je ale důležité, aby si právě zaměstnanci všímali, co se mezi odsouzenými děje a snažili se pomoci dalším orgánům, které chtějí distribuci drog ve věznicích předejít.

Obrovskou Achillovou patou celého monitoringu na zjišťování omamných a psychotropních látek je ta skutečnost, že tyto odběry musí být prověřeny

specializovanými pracovišti a s tím samozřejmě souvisí i finanční stránka celé věci. Myslím si, že by nebylo od věci, kdyby sama Vězeňská služba zřídila pracoviště, kde by docházelo k rozboru těchto vzorků a k jejich monitorování. Bohužel jako vše v tomto státě je i tato problematika především záležitostí finančních prostředků.

3.2.1 Metadonový program – alternativa pro drogově závislé

Od 1.4.2006 došlo k významnému pokroku v řešení drogové problematiky. Ve věznici v Příbrami a ve Vazební věznici Praha Pankrác začal projekt substituční léčby drogových závislostí. Substituce znamená nahrazení nebezpečné, nelegálně užívané drogy jinou látkou s podobným účinkem, připravenou pro medicínské účely, jejíž užívání nevede k nežádoucím projevům uživatele drogy a k rizikovému chování. Jako substituční látka je podáván Metadon. Ten se podává v tekuté formě, což znesnadňuje, ne-li znemožňuje, jeho užití jako obchodního artiklu mezi vězňenými osobami. Tento projekt je pilotní, na zkušební dobu 1 roku, bude pečlivě sledován a po uplynutí zkušební doby bude rozhodnuto, zda budeš rozšířen i na další věznice. (*Lukosz, M., Úvodník, České vězeňství, 2006,č.3, str. 1*).

3.2.2 Spolupráce s neziskovými organizacemi

Téměř ve všech věznicích fungují poradny drogové prevence a bezdrogové zóny. Drogově závislým vězňům se věnují i některá občanská sdružení, jde například o Sdružení Podané ruce, Jamtana, Terapeutická komunita Pocestný mlýn, Denní stacionář Elysium. U neziskových organizací pomáhajících drogově závislým vězňům je důležitý i ten aspekt, že vězni s neziskovou organizací mohou spolupracovat i po propuštění. (*Drogy a my. Informační brožura Ministerstva vnitra. Vydáno 2006*).

Vězněné osoby, které se přihlásí do programu spolupráce pro drogově závislé získávají šanci vyřešit své drogové problémy. Pracovníci neziskových organizací poskytují vězňům potřebnou psychickou pomoc, hovoří s nimi o jejich závislosti. Pro vězně tyto aktivity znamenají podanou pomocnou ruku, kontakt s vnějším prostředím, možnost ventilovat své nejen drogové problémy. Tato zajímavá kapitola by si jistě zasloužila podrobnější zpracování, to by ale přesahovalo zamýšlený rozsah této práce.

3.3 Korupce a nedovolené styky

Každý, kdo se chce stát příslušníkem nějakého ozbrojeného sboru, se musí při nástupu do zaměstnání seznámit s tzv. profesním kodexem, kde jsou uvedeny požadavky vlastního chování i chování vůči druhým. To platí pro všechny ozbrojené složky v ČR, které se při své namáhavé práci musí s tímto materiálem seznámit. Tento kodex je mimo jiné nabádá k tomu, aby se vyvarovali nedovolených styků a korupčního jednání ze strany osob, se kterými přicházejí do styku. Jelikož je moje práce zaměřena na Vězeňskou službu České republiky, budu dále hovořit pouze o obviněných a odsouzených.

Je třeba si uvědomit, že ne každý odsouzený za majetkovou trestnou činnost je ve výkonu trestu odnětí svobody pro pár desítek stokorun. Mnohdy si tyto osoby odpykávají své tresty za kauzy, které přesahují stovky miliónů korun. Není pak pro takového odsouzeného žádný problém, aby za případnou službu, která může nějak ovlivnit jeho trest, zaplatil příslušníkovi obrovskou sumu. Většinou takovou, které příslušník nedokáže odolat. Toto jednání odsouzených se vyskytuje převážně u těch, kteří jsou nějakým způsobem zapleteni do organizovaného zločinu, či s ním nějak spolupracují.

Způsobů a druhů organizovaného zločinu je daleko více, nám však ale pro příklad bude stačit druh, na který je nutno při výkonu povolání ve věznicích dávat velký zřetel, to je korupce. Korupční jednání se většinou běžnými policejními metodami daří prokázat jen velmi obtížně a to nejen v ČR. Dochází k zintenzivnění forem korupčního jednání, zejména u trestné činnosti veřejných činitelů dle příslušných ustanovení trestního zákona. Například trestní zákon v § 158 říká:

§ 158

Zneužívání pravomoci veřejného činitele

(1) Veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch

- a) vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu,
- b) překročí svou pravomoc, nebo

c) nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci,
bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

- a) opatří-li činem uvedeným v odstavci 1 sobě nebo jinému značný prospěch,
- b) způsobí-li takovým činem vážnou poruchu v činnosti podniku nebo organizace, nebo
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

Podmínkou nezkorumpovatelnosti osob zúčastňujících se na trestním nebo správním řízení je mimo jiné pěstování profesní hrdosti a sebevědomí. Postupy a chování zakotvené v právních předpisech musí být spolehlivě dodržovány. Pokud tomu tak není, měly by neprodleně následovat účinné sankce uplatňované vůči těm, kteří se provinili. Jedním z hlavních předpokladů úspěšného boje proti korupci je kvalitní profesionální práce.

Pod pojmem korupce lze ve Vězeňské službě ČR zahrnout několik pojmů. Od drobných případů, které souhrnně pojmenováváme jako "**nedovolené styky**", až po možné náznaky korupce na vyšších místech, zejména v souvislosti se získáním určitých výhod pro firmy při různých výběrových řízeních. Při jednání příslušníků VS ČR s obviněnými či odsouzenými se jedná o nejrůznější druhy činností. Vše začíná např. nevinným donesením zboží z civilního sektoru, protože ve vězeňské prodejně toto zboží nelze sehnat. Zaměstnanec za tuto službu vyinkasuje od vězně vyšší honorář, než kolik zaplatí on sám při nákupu zboží. Tím se ale sám odsuzuje do postavení kurýra, poněvadž příště už to nemusí být jen nějaké zboží, ale mohou to být mobilní telefony, drogy a v tom nejhorším případě i zbraně. Takovýto zaměstnanec už nemá jinou volbu, než toto zboží do věznice nosit, protože je sám vydírán, že pokud to předmětné zboží nedonese, či naopak něco nevynese ven, bude oznámen svým nadřízeným od samotných vězňů. Celá tato činnost pak může vyvrcholit a většinou vyvrcholí šetřením příslušného zaměstnance. Je pak jen otázkou času, kdy takovýto zaměstnanec je sám středem šetření orgánů činných v trestním řízení. Dokonce ani přemístění či konec trestu dotyčného vězně neznamena pro zaměstnance konec této činnosti. Zaměstnance si vězni totiž přebírají jeden od druhého. Snad jedině včasná výpověď může někdy pracovníka zachránit.

Je nutné si uvědomit, že i když příslušník poskytne informace, či nějakou službu odsouzenému, je to pak právě ve většině případů sám odsouzený, kdo příslušníka a jeho

činnost nahlásí, ať už vychovateli, právnímu zástupci, či pověřeným pracovníkům věznice. Je posléze na nich, aby ve spolupráci s orgány činnými v trestním řízení takového zaměstnance odhalili a předali kompetentním orgánům k potrestání. Je nutné si také uvědomit to, že když příslušník či občanský zaměstnanec poskytne nějaké informace odsouzeným o někom jiném, ohrožuje tím nejen sebe, ale i další zaměstnance věznice, popřípadě jejich rodinné příslušníky. Pak si musí každý příslušník, či občanský zaměstnanec uvědomit, že právě role organizovaného zločinu, nebo nějakého druhu pomsty, může hrát obrovskou roli při vydírání zaměstnanců věznice v souvislosti s poskytováním různých služeb odsouzeným. Právě s tímto ohromným rizikem pro zaměstnance vazebních věznic a věznic je spojena problematika organizovaného zločinu a jeho prorůstání i mezi zaměstnance státní správy a ozbrojených složek České republiky.

3.4 Mobilní telefony ve věznicích

Ve velké míře souvisí vše, co v této kapitole bylo napsáno, s faktem, že do českých věznic pronikají z civilního sektoru mobilní telefony, jejichž používání je ve vězeňském prostředí zakázané. Právě prostřednictvím mobilních telefonů si pak odsouzení mohou domlouvat takové věci, jako je donáška nedovolených látek na návštěvu, či posílání těchto látek v balíčcích pro odsouzené.

Ve věznicích jsou sice nainstalovány veřejné telefonní automaty, ze kterých si mohou odsouzení několikrát měsíčně zavolat svým rodinným příslušníkům, ale pokud by se chtěli domlouvat na nějaké donášce věcí do věznice, tak by tento hovor byl zcela nepochybně zaznamenán a pracovníci vězeňské služby by se pak na případnou donášku, či balík mohli připravit. Proto odsouzení mnohdy používají mobilní telefony, protože je nikdo nezaznamenává a navíc odhalení takového mobilního telefonu mezi odsouzenými je poměrně hodně náročné. Dalo by se říci, že nález mobilního telefonu mezi odsouzenými je velmi těžký. Taktéž se potřeba říci, že pokud již dojde k nálezu mobilního telefonu mezi odsouzenými, jde většinou jen o přístroj, kde chybí SIM karta, či nějaký další komponent. Nepřítomnost toho či onoho komponentu pak dělá z nalezeného mobilu pouze nepotřebnou věc.

Jestliže přece jen dojde k nálezu mobilního telefonu se všemi komponenty, je v 99 % případů přístup do telefonu zapínován, a pokud se nenajde majitel telefonu,

který by tento kód sdělil, je v podstatě nemožné se do telefonu dostat a získat z něj nějaké informace, které by vedly k zjištění nějakých údajů.

Problémy, které jsou spojeny s vlastnictvím a užíváním mobilních telefonů ve věznicích, jsou stále aktuální, i když se daří odhalit různé ukryty na mobilní telefony a jejich provoz ve věznicích je čím dál tím složitější. Sami odsouzení přiznávají, že dostat se k mobilnímu telefonu je poměrně složité a stojí to nemalou částku finančních prostředků. Ty samozřejmě odsouzení nesmí u sebe mít, neboť ve věznicích je zaveden bezhotovostní styk a držení bankovek různé nominální hodnoty je kázeňským přestupkem podle vnitřního řádu věznice.

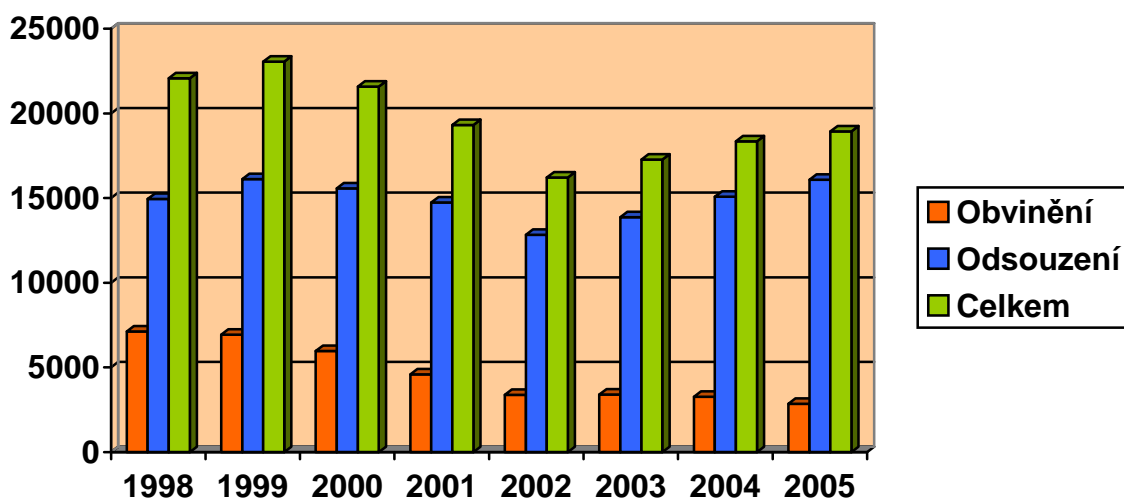
Stejně jako je tomu u distribuce drog ve vězeňských zařízeních i fakt, jak se dostávají do věznic mobilní telefony, je předmětem šetření různých orgánů. Nechtěl bych z této pozice nikoho obvinít, ale domnívám se, že mnohdy v této činnosti mohou být zainteresováni i zaměstnanci věznice, či pracovišť, na nichž odsouzení pracují a to bez dohledu příslušníků vězeňské stráže. Odsouzení na těchto pracovištích si většinou získávají důvěru temnějšího personálu a jelikož se mnohdy jedná o zkušené podvodníky a obratné řečníky, není problém pro tyto osoby opatřit si prostřednictvím civilních osob mobilní telefon, či jiné výhody. Od různých buchet, přes korespondenci až k samotnému mobilnímu telefonu. Uznávám, že je velmi těžké s někým pracovat a nenavázat s ním nějaký vztah, ale civilní osoby by si měly vždy uvědomit, že pokud již dojde k takovému jednání, může to být osudné nejen pro ně samotné, ale i pro jejich blízké, jelikož odsouzený se nikdy nespokojí pouze s jednou věcí a postupně jeho nároky vzrůstají a stále více ovlivňují i život civilního pracovníka. Taktéž se jedná o osoby, které mají napojení na různé skupiny z podsvětí, které mohou, je-li to nutné, civilnímu zaměstnanci pohrozit, že v případě, když neudělá ještě tu a tu službu, může on nebo jeho rodina přijít lehce k nějakému úrazu. Dostat se potom z takového kolotoče bývá velmi obtížné a je třeba spolupráce více složek, aby se dalšímu jednání ze strany odsouzeného zabránilo. Může to však zanechat na zaměstnanci poměrně vážné zdravotní problémy, většinou psychického rázu.

Samozřejmě, že tento způsob, jak si opatřit mobilní telefon je možno použít i v prostorách věznic a takto může být zkorumpován jak příslušník Vězeňské služby ČR tak i občanský zaměstnanec.

3.5 Přeplněnost věznic

Nedostatečné ubytovací kapacity spolu s jejich vysokou naplněností (přeplněností) je problém, se kterým se VS ČR dlouhodobě potýká. Ze statistik VS ČR vyplývá, že počty odsouzených jsou v současné době vyšší než na přelomu let 1999/2000, tedy v době, kdy vypukly hromadné nepokoje odsouzených. V té době však převyšovaly počty obviněných vazebně stíhaných současný stav o cca 4 tisíce obviněných.

	<u>1998</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>	<u>2005</u>
Obvinění	7125	6934	5967	4583	3384	3409	3269	2860
Odsouzení	14942	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077
Celkem	22067	23060	21583	19320	16213	17277	18343	18937

Obr. č. 2 – počty obviněných a odsouzených během let 1998 – 2005

Ačkoli koncem roku 2005 VS ČR statisticky vykazuje pouze cca 2% přeplněnost, je nutné si uvedené statistické informace přeložit do reality. Dvouprocentní přeplněnost vzniká zprůměrováním naplněnosti vazebních věznic obviněnými, jež je cca 80%, a naplněnosti věznic určených k výkonu trestu, které jsou naplněny přibližně okolo 120%. Stejně tak deklarovaná 120% naplněnost věznic pro výkon trestu odnětí svobody,

kteřá nepůsobí zcela katastrofálně, je, resp. může být, ne zcela vypovídající, jelikož z ní není patrná partikulární přeplněnost některých oddělení věznic.

Stav přeplněnosti věznic má vliv i na zákonnost průběhu výkonu trestu odnětí svobody, zejména dodržování podmínek VS ČR na oddělené umístování odsouzených (§ 7 ZVTOS) a na uplatňování vyhláškou MS předvídaných pravidel vnitřní diferenciacce (§ 39 ŘVTOS). V současných podmínkách VS ČR dodržuje dvě zákonná pravidla umístování odsouzených. Odděleně se umístují muži od žen a mladiství od dospělých. Pro tyto skupiny osob jsou vybudovány samostatné věznicce. Další doporučená oddělená umístování např. odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování, odsouzených s uloženým ochranným léčením (viz § 7 písm. d), e), f) ZVTOS) se realizují prostřednictvím vytváření specializovaných oddělení pro tyto osoby. Oddělování prvovězněných od recidivistů (§ 7 písm. b) ZVTOS) a odsouzených za úmyslnou trestnou činnost od odsouzených, jež spáchali pouze nedbalostní trestné činy (§ 7 písm. c) ZVTOS) však většinou nelze, díky počtu odsouzených přijatých do VTOS v poměru k ubytovacím kapacitám, dodržovat.

Dle oficiálních zdrojů Vězeňské služby ČR je možno uvést, že ve věznicích a vazebních věznicích České republiky bylo ke dni 30.6.2006 19 135 vězněných osob. Za uplynulých šest měsíců se tak jejich celkový počet zvýšil o 198 osob. Z tohoto počtu bylo ve výkonu trestu odnětí svobody 16 675 odsouzených, tj. o 598 více než na počátku tohoto roku. Ve výkonu vazby čekalo na rozsudek 2460 obviněných, tj. o 400 méně, než tomu bylo 1.1.2006. Průměrná délka vazby činila v červnu 2006 celkem 144 dnů.

Ubytovací kapacity vězeňských zařízení byly ke konci prvního pololetí naplněny na 101,4 %, z toho ve výkonu vazby na 81,7 % a ve výkonu trestu odnětí svobody na 106,2%. Vězněno bylo celkem 18 228 mužů a 907 žen, přičemž mladistvých bylo 177 mužů a 5 žen. Ve věznicích typu s dohledem bylo 480, v typu s dozorem 6277, v typu s ostrahou 8611 a v typu se zvýšenou ostrahou 1180 odsouzených osob. Ke dni 30.6.2006 bylo v ČR vězněno celkem 1471 cizinců, z toho 1431 mužů a 40 žen. Pravomocně odsouzeno k doživotnímu trestu odnětí svobody bylo na konci 1. pololetí celkem 31 mužů a 3 ženy. (www.vscr.cz/clanky/?cl_id=699).

3.6 Dílčí závěr

V této kapitole jsem chtěl upozornit na problémy, se kterými se musí Vězeňská služba ČR potýkat. Myslím si, že to jsou poměrně závažné okolnosti, neboť mnohdy a mnohde jde o život osob, se kterými odsouzení či obvinění přicházejí do styku. Některé z problémů jsou však systémové a je třeba změnit celou řadu faktorů, které ovlivňují fungování celého vězeňství. Domnívám se, že pokud by došlo k další novelizaci trestního zákona, kde by bylo stanoveno, že pokud odsouzený bude ve věznici řešen za kázeňský přestupek a dostane trest, bude si muset tento trest jakoby "nasloužit", a to tak, jak to zná většina z nás ještě ze svých vojenských let. I to by pak mohlo vést k tomu, že by odsouzení spíše s pracovníky věznice při odhalování nedovolených látek, mobilních telefonů, dalších zakázaných věcí, spolupracovali.

Pokud se týká zaměstnanosti vězňů, bylo by jistě vhodné a pro společnost žádoucí, aby osoby ve výkonu trestu odnětí svobody pracovaly a připravovaly se tak na život po výkonu trestu. Bohužel však dnes neexistuje příliš pracovních možností pro odsouzené a ty, které jsou, se nacházejí jen v určitých regionech. Nemyslím si, že by šlo dosáhnout vyšší zaměstnanosti tam, kde není možnost pracovního uplatnění pro civilní osoby. Ale když už by došlo k zaměstnávání vězňů, měl by být daný podnik nějak zvýhodněn, například v oblasti dotací, daňových úlev atd.

Je velmi těžké pracovat v prostředí, kde má zaměstnanec svým způsobem svázané ruce a nemá možnost nějakým způsobem eliminovat oblasti, které maří účel výkonu trestu odnětí svobody, jako jsou již zmíněné drogy, či mobilní telefony.

I korupce a nedovolené styky jsou poměrně velkým problémem, se kterým je možno se ve vězeňském prostředí setkat. Je vždy potřeba si uvědomit, že se v případě odsouzených může jednat o velice nebezpečné osoby, a proto by se měl každý, kdo s obviněnými či odsouzenými přichází do styku vyvarovat jakékoliv komunikace o osobních problémech sebe i druhých. Stejně tak by se neměl žádný zaměstnanec věznice zaplést do čehokoliv, co by mu jeho jistě nebezpečnou, ale zajímavou práci mohlo znepríjemnit a vést k dalším důsledkům nejen pro něj samotného, ale i pro jeho rodinu a nejbližší příbuzné.

V jedné části této kapitoly jsem také narazil na problematiku přeplněnosti věznic. Tento trend je zatím dlouhodobým a trvajícím problémem, se kterým se Vězeňská

služba ČR potýká. Avšak je nutno říci, že v současné době je vyvíjena snaha tento problém řešit a takovýmto řešením je kupříkladu vznik nové věznice, která by měla vzniknout v areálu bývalého vojenského prostoru v Rapoticích. Tato věznice je profilována pro zhruba 600 odsouzených a domnívám se, že ulehčí ubytovacím kapacitám všech věznic na území ČR.

Je nutné vzít v potaz i skutečnost, že problematiku počtu odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody by se neměla zabývat pouze VS ČR, nýbrž další státní orgány podílející se na trestní politice státu, zejména soudy a státní zastupitelství.

4. Poznatky a současná situace ve Věznici Kuřim

4.1 Historie věznice

Historie Věznice Kuřim začíná koncem roku 1956, kdy se rozvíjela panelová bytová výstavba a v Kuřimi vznikl závod PREFA, zaměřený právě na výrobu panelů. Těžká práce nebyla příliš atraktivní a závod neměl dostatek pracovních sil. Tak začali do kuřimské Prefy vozit na práci odsouzené z nedaleké, nově otevřené a postavené věznice v Brně – Bohunicích. Nákladnost a problémy spojené s eskortami nakonec vedly k rozhodnutí přímo v areálu závodu Prefa zřídit ubytovnu pro odsouzené a pobočku věznice v Brně.

Počátek 60. let byl počátek i reformy československého vězeňského systému, které byly završeny přijetím zákona o výkonu trestu odnětí svobody v roce 1964.

Stud české odborné, ale i laické veřejnosti za nelidské vězeňství v 50. letech vyústil v letech šedesátých v nový náhled na odsouzené. Zatímco v 50. letech byli vězni vnímáni jako třídní nepřátelé, v 60. letech se stali předmětem společenského zájmu a do značné míry objektem sociální péče. Do věznic nastoupili první psychologové, pedagogové a sociální pracovníci. V této době byl také založen Výzkumný ústav penologický, který se zabýval penologií jako vědeckým oborem.

Práce ve vězeňství nebyla nikdy obzvláště atraktivní a navíc velmi špatně placená. Dokonce mzdy byly nižší, než byl tehdejší průměr.

V 70. letech se ale změnil napřed politický a pak i veřejný postoj k vězňům osobám. Postupně přestávaly být objektem odborného vědeckého zájmu a skutečně efektivní sociální péče. Vězni se stali levným, výkonným a spolehlivým zdrojem pracovních sil. Pro vězně bylo vždy dostatek práce a mnohdy byli nasazováni v průmyslových odvětvích, kde byl trvalý nedostatek pracovních sil. Bohužel se tento důsledek negativně projevil v koncentraci věznic v průmyslových oblastech, zejména v severních Čechách, kdežto vězni z jiných regionů museli vykonávat trest mimo své bydliště. Výroba prefabrikátů na jižní Moravě vyžadovala stále další a další pracovní síly a pobočka v Kuřimi, kde bylo zařazeno v průměru 300 odsouzených, přestala stačit. Tak v roce 1977 začala výstavba nové věznice v Kuřimi. Koncepce, která předcházela

projektu, vycházela z ruského makarenkovského⁵ modelu hromadného ubytování vězňů s tím, že kolektiv působí výchovně na jednice a jedinec vede kolektiv.

Vězni v Kuřimi pracovali sedm dní v týdnu. Režim nesl prvky výcviku vojáků sovětské armády. Kuřimská věznice v "nejlepších letech" pojala až 1200 odsouzených. tehdy se o ně staralo asi 150 příslušníků. Po rozsáhlé amnestii v roce 1990 byla věznice v Kuřimi prázdná, vybydlená. Je třeba také zmínit skutečnost, že v roce 1990 bylo v českých věznicích ve výkonu trestu odnětí svobody cca 2500 odsouzených. Nárůst trestné činnosti si kladl vysoké nároky na vazební věznice a tak byla také v Kuřimi zřízena v roce 1993 dočasně vazba.

Až extrémně nedostatečné zabezpečení věznice se zřetelně projevilo v roce 1994, kdy z věznice uprchlo hravým překonáním vnějšího oplocení celkem 7 obviněných. Ti byli určeni pro vydání do Německa, kde jim hrozily vysoké tresty. O této okolnosti ale nebyla věznice informována. O třech z nich nejsou dosud žádné zprávy.

V současné době došlo k určité stabilizaci a vcelku standardnímu výkonu služby i trestu odnětí svobody. Na závěr této kapitoly je možno ještě zmínit, že zákon o výkonu trestu odnětí svobody byl novelizován a v současné době je používán zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění. Na závěr bych chtěl ještě dodat, že Věznice Kuřim je profilovaná pro odsouzené v typu věznice dozor a ostraha.

4.2 Charakteristika současné práce věznice s odsouzenými

Aktivity pro odsouzené

- vzdělávací aktivity – ve spolupráci s civilními školícími středisky zajišťovala věznice v minulých letech rekvalifikaci odsouzených na různé profese. Ve věznici proběhly kurzy kuchař – číšník, svářeč, zedník, malíř, kadeřník apod. Z hlediska zkušeností není pro věznici v Kuřimi problém kurz organizačně zajistit, ale získat na něj finanční prostředky. Otázka financí je a vždy bude nejdůležitějším aspektem pro jakoukoliv činnost, které by se mohli odsouzení věnovat, a to nejen ve

⁵ Makarenko, Anton Semjonovič – 1888 – 1939 - sovětský pedagog, učitel a spisovatel, organizátor pracovní kolonie pro mladistvé provinilce, později vedoucí dětské komuny. Zabýval se zejména otázkami kolektivní výchovy. V kolektivu viděl prostředek výchovy a v kolektivismu její cíl. (Malá československá encyklopedie, ACADEMIA, Praha, 1986, IV. svazek, str. 49)

Věznici Kuřim. Dle možností jsou tak odsouzení odesíláni do školských vzdělávacích středisek vězeňské služby k dokončení středního vzdělání.

- speciálně výchovné aktivity – ve věznici probíhají v podobě individuální i skupinové. Jsou zajišťovány specialisty oddělení výkonu trestu. Pod jejich odborným vedením se odsouzení mohou zúčastnit psychoterapeutických skupin, lekcí dramatické výchovy, relaxace, a rovněž terapeutických aktivit (arteterapie)⁶ v rámci poradny drogové prevence.
- zájmové aktivity – celková nabídka volnočasových aktivit ve věznici vychází z požadavků odsouzených, jejich zájmů a dovedností. Rozsah je přizpůsoben možnostem věznice, jak z hlediska personálního, tak i prostorového. Jejich cílem je nabídnout odsouzeným (především těm, kteří nejsou pracovní zařazeni) takovou aktivitu, při níž by nejenom aktivně využili volný čas, ale zároveň rozvíjeli své vědomosti, schopnosti a dovednosti. Největší zájem z řad odsouzených je o sportovní kroužky – posilování, minikopaná, nohejbal apod.

Práce s odsouzenými ve Věznici Kuřim

- programy zacházení se sexuálními delikventy – specializované oddělení pro takovéto odsouzené je součástí systému věznice a jeho činnost je zaměřena na výkon trestu za spáchaný trestný čin sexuální povahy se souběžnou realizací ochranného léčení sexuologického v ústavní formě během výkonu trestu. Systematický přístup sleduje motivaci odsouzených pro speciální výkon trestu, posilování volních aktivit a kontrolních mechanismů, vedení k zodpovědnosti a přiznání viny, vedení k racionální kontrole a k sociálně akceptovatelnému chování.
- programy zacházení s mladými odsouzenými – ve Věznici Kuřim je vytvořena skupina odsouzených, kteří si v tomto speciálním programu zvolili úkoly v oblastech pracovní, vzdělávací a zájmové, dále pak osobní úkol a dlouhodobý cíl. S odsouzenými úzce spolupracují vychovatelé,

⁶ arteterapie – psychoterapeutická metoda, využívající uvolňující kataraktické a projektivní vlastnosti lidské tvořivosti. Stejně jako pracovní terapie klade důraz na prvek aktivní činnosti v léčebném procesu. Provádí se individuálně i skupinově se zaměřením na hudbu, výtvarné umění a pohybové kreace (Malá československá encyklopedie, ACADEMIA, Praha, 1984, I.svazek, str. 246)

speciální pedagožka a vychovatel – terapeut. V současné době jsou mladí odsouzení oddělení od ostatních odsouzených a ubytováni v samostatném oddělení.

- krizové oddělení – toto oddělení je zřízeno pro dočasný pobyt odsouzených, jejichž umístění ve větším kolektivu je pro ně ohrožující, či zdrojem psychického strádání, nebo vyžadují dočasnou intenzivnější psychologickou, psychiatrickou a speciálně pedagogickou péči.
- výstupní oddělení – cílem tohoto oddělení je připravit odsouzené na život po výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení zde se učí samoobslužným činnostem, mají kroužky vaření, praní a je jim věnována terapeutická péče v oblasti shánění zaměstnání apod. Ve zvýšené míře se zde odsouzeným věnuje vychovatel, sociální pracovníce, speciální pedagog a psycholog.

V rámci všech těchto programů zacházení s odsouzenými jsou ještě nastaveny další programy, které spolupracují s některými nestátními organizacemi jako je například sdružení "Podané ruce". Toto sdružení se zabývá drogovou prevencí ve věznici a v rámci tohoto programu se pak odsouzení mohou přihlásit do tzv. dobrovolného monitoringu moči na zjištění omamných a psychotropních látek u odsouzených. Tento program je, jak již bylo řečeno založen na dobrovolnosti a odsouzení, kteří se jej zúčastňují, se rekrutují především z řad osob, které byly před výkonem trestu na drogách závislé. Samozřejmě, že pokud se odsouzený dobrovolně podrobuje tomuto programu, má větší šanci při udělení určitých výhod, které může ve věznici dostat. Taktéž má lepší startovací pozici při projednávání jeho podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Pokud však odsouzený během tohoto monitoringu požije nějakou zakázanou látku, je z tohoto programu vyřazen a toto zjištění se mu pak objeví v jeho celkovém hodnocení. Většina odsouzených se proto snaží dodržovat stanovená pravidla, ale vždy se najde některý z odsouzených, který tato pravidla poruší a užije nějakou, ve věznici zakázanou, látku. O možnosti, jak se mohou odsouzení ve věznici k takovéto látce dostat, jsem se již zmínil v předcházející kapitole. Na následujících grafech bych chtěl demonstrovat, kolik je během roku provedeno (vybral jsem roky 2004 – 2006 – kdy se problematika drog ve věznici více sleduje) těchto odběrů a jak se k této skutečnosti staví sami odsouzení.

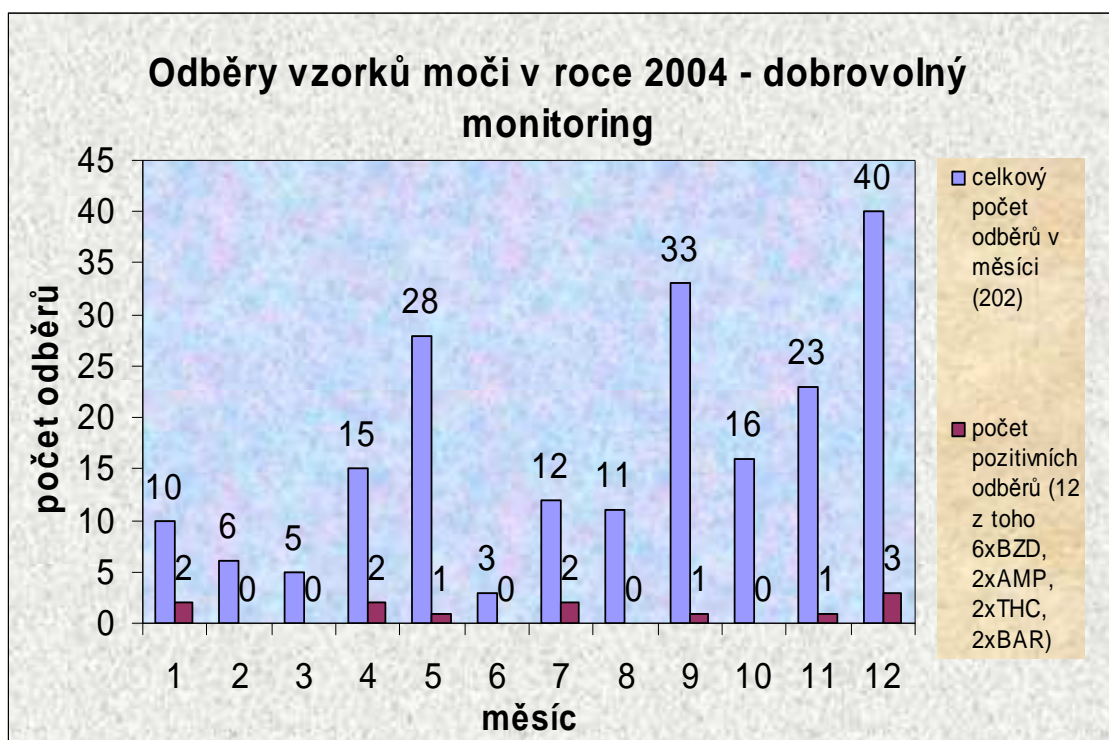
Co se týče zkratk v uvedených grafech, tak:

BZD – benzodiazepiny – prášky (Neurol, Diazepam, Rohypnol)

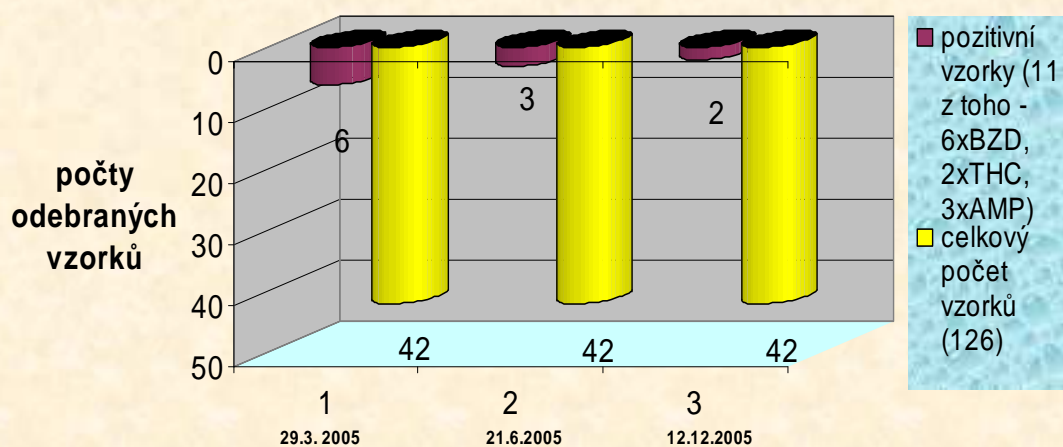
AMP – amphetaminy – (Pervitin)

THC – tetrahydrocannabinol – (Marihuana, Hašiš)

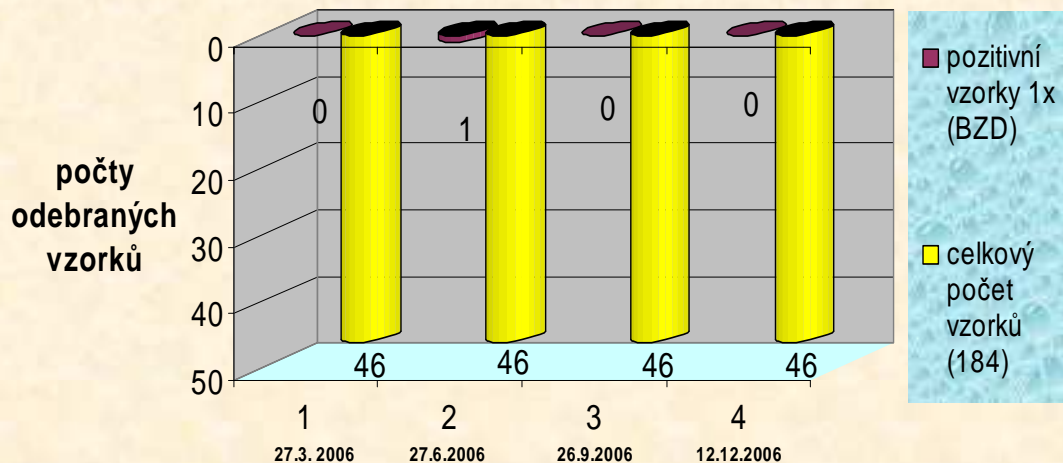
BAR – barbituráty – léky (sedativa – Belaspon – dnes se již tyto léky neužívají, byly nahrazeny účinnějšími antiepiletiky).

plošný monitoring drog v roce 2005 dle usnesení vlády č.549/2003

plošný monitoring drog v roce 2006 dle usnesení vlády č.549/2003

4.3 Zaměstnávání odsouzených

Stejně jako pro každou jinou věznici, je i pro Věznici Kuřim zaměstnávání odsouzených jednou s klíčovou oblastí práce s odsouzenými. Zaměstnávání je velmi

důležité právě z hlediska návratu osob ve výkonu trestu do normálního civilního života. Věznice se snaží na celou situaci reagovat co nejlépe to jde, ale bohužel celou problematiku zaměstnávání odsouzených ovlivňuje několik základních faktorů: jedním z nich je kupříkladu nízká pracovní kvalifikace odsouzených, dále pak je to omezený druh výkonu prací, vhodnost výroby s vysokým podílem ruční práce, u cizích pracovišť mimo objekt věznice vyšší fluktuace z důvodu konce trestu.

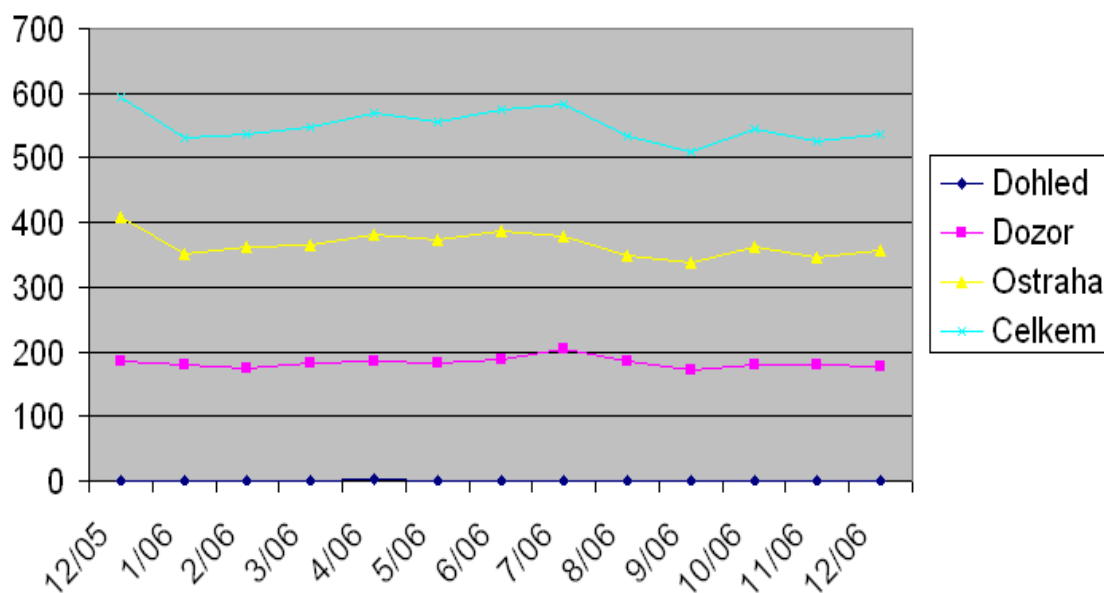
Ve Věznici Kuřim pracují odsouzení v těchto odvětvích:

- vnitřní režie – zde jsou zařazováni odsouzení, kteří se starají o fungování věznice a zajištění provozu spojeného s fungováním věznice. Civilní pracovníci tvoří funkci odborného dozoru, koordinují a kontrolují činnost odsouzených. Je třeba také říci, že věznice sama rozhoduje o počtech odsouzených, kteří budou na jednotlivých pracovištích zařazeni. Pracoviště vnitřní režie jsou: kuchyně – a to jak ústavní – pro odsouzené, tak pro zaměstnance, dílny, sklady, ostatní pracoviště – knihovnické, uklízečské, zahradnické, automechanik.
- práce pro podnikatelské subjekty – jedná se ve většině případů o práci, kterou odsouzení vykonávají mimo areál věznice, ale mohou nastat i případy, kdy je pracoviště pro odsouzené zřízeno i ve střežené části věznice. Mezi věznicí a podnikatelským subjektem je uzavřena smlouva o zařazení odsouzených. Kompletní agendu spojenou se zaměstnáváním a odměňováním odsouzených zajišťuje podnikatelský subjekt – ten také nese veškerá rizika, která jsou s touto formou zaměstnávání spojena. Pro zaměstnávání odsouzených na tato pracoviště se schází komise, která posuzuje vhodnost zařazení toho či onoho odsouzeného na tento druh pracoviště. Nutno ale dodat, že většina odsouzených ve věznici nespĺňuje podmínky pro výkon práce mimo areál věznice. Podniky, které s věznicí dlouhodobě spolupracují jsou Prefa Brno a.s., Walter s.r.o., Kovolit Česká s.r.o., Simba Toys Production s.r.o. Netvořice, Remet Brno s.r.o., A.S.A. spol. s.r.o. Tyco Electronic. Na těchto pracovištích pracují odsouzení většinou jako pracovníci expedice, či jsou zařazeni při výrobě materiálů, se kterými dané společnosti obchodují.

4.4 Přeplněnost věznice

Věznice Kuřim patří mezi dlouhodobě přeplněné věznice. Stanovená ubytovací kapacita činí v naší věznici 452 lůžek. Z přiloženého grafu je patrné, že tato ubytovací kapacita je ve Věznici Kuřim neustále překročena. V roce 2006 tak činila přeplněnost věznice v průměru 19%. Nicméně i s touto situací si musí vedení i všichni zaměstnanci poradit. Proto i během roku 2006 došlo k mnoha stavebním úpravám při estetizaci a vybavení prostor, kde se vězni zdržují. I přes zmíněnou přeplněnost tak došlo k výraznému poklesu stížností odsouzených na ubytování i další aspekty výkonu trestu (http://kurim.vscr.cz/clanky/?cl_id=97). Vzhledem k tomu, že se má od září roku 2007 rozjíždět nové vězeňské zařízení v Rapoticích, počítá i Věznice Kuřim s tím, že dojde k úbytku vězňených osob a tak dojde k celkovému snížení odsouzených na limit, který je stanoven. To vše ale ukáže až časový odstup. V uvedeném grafu bych rád ukázal, jak osciluje ubytovací kapacita odsouzených za poslední rok, tj. rok 2006.

Počty odsouzených v roce 2006

Problém přeplněnosti věznic je velmi důležitý, neboť přispívá k hladkému průběhu výkonu trestu všech ubytovaných odsouzených, ale i k lepší práci s osobami ve výkonu trestu odnětí Svobody ze strany zaměstnanců věznice. Proto by neměl být problém přeplněnosti věznic přehlížen a nahrazován různými přechodnými opatřeními,

kteřá dokáží sice v jiné věznicí snížit počet ubytovaných na požadovanou mez, ale zároveň dojde v jiné věznicí k nárůstu počtu odsouzených.

4.5 Dílčí závěr

Jak je patřno z výše uvedeného textu, i Věznicí Kuřim se potýká s problémy, které je třeba řešit ve všech věznicích po celé ČR. I ve Věznicí Kuřim byla období, která by se dala charakterizovat jako období zvýšeného výskytu mobilních telefonů, omamných či psychotropních látek, či jiných činností, které jsou osobám ve výkonu trestu odnětí svobody zakázány. Jak mi ale prozradil zdroj z uvedené věznicí, v poslední době se daří velmi dobře zabránit průniku nedovolených věcí do střežené části věznicí. Zvláště se toto tvrzení týká přítomnosti mobilních telefonů. Tento fakt je způsoben především tím, že příslušníci po příchodu nového vedení do věznicí se více zaměřují na provádění prohlídek a přijetí opatření, která mají zabránit průniky mobilních telefonů do věznicí. Taktéž k tomuto jevu přispívá operativní činnost orgánů, které mají ve věznicí na starost zamezování průniku nedovolených věcí do objektu věznicí.

Je ale třeba říci, že je velmi podezřelé, když se do věznicí dostane odsouzený, který tvrdí, že v jiné věznicí neměl vůbec žádné problémy s tím, do střežené části něco tzv. „propašovat“. Nemohlo by se potom stát, že existují věznicí, kde nemají vůbec žádné problémy se zakázanými věcmi ve svých areálech. Napadá mne tedy otázka, že buď jsou problémové oblasti v jiných věznicích přehlíženy, nebo se jim nevěnuje dostatečná pozornost. Jisté k odstranění těchto věcí z věznic nepřispívá ani fakt, že pokud se zakázané věci ve věznicích nacházejí, je to pro vrcholné představitele VS ČR špatně, neboť se domnívají, že příslušníci nic nedělají a průniku nedovolených věcí do věznic tak nic nebrání. Nebo se příslušníci věznicí snaží, ale pak je zase špatně to, že těch věcí je ve věznicí spousta. I slova mnohých odsouzených o tom, jak se v jiných věznicích dělají osobní prohlídky a prohlídky věcí jsou svým způsobem alarmující. Proto se mi líbilo ve Věznicí Kuřim, že tato činnost není opomíjena, ba řekl bych, že jí je věnována zvýšená pozornost.

Snad největším problémem ve Věznicí Kuřim je pronikání omamných a psychotropních látek. K tomuto průniku dochází nejčastěji při návštěvách odsouzených, kdy jsou tyto látky odsouzeným doneseny. Bohužel většinou je nosí ženy a zde je největší problém této nedovolené činnosti. Ve věznicí se nachází velmi málo

žen-příslušnic, které by byly schopné u osob, vstupujících na návštěvu, provést důkladnou osobní prohlídku a případné nedovolené látky nalézt. Snad se tato skutečnost s náborem nových žen-příslušnic napraví.

ZÁVĚR

Moje bakalářská práce byla zaměřena na problematiku současného vězeňství a na situaci v konkrétní věznici. Jako takovou jsem si vybral věznici v Kuřimi, která je nedaleko mého bydliště. Ve své práci jsem chtěl vyzdvihnout především činnost zaměstnanců věznic, ať už se jedná o civilní pracovníky, či příslušníky Vězeňské služby ČR. Domnívám se, že jde o velmi náročnou práci, které není ze strany veřejnosti věnována dostatečná pozornost. Na tomto zjištění se také nemalou měrou podepisují média, která taktéž nevěnují prostor osobám, které pracují ve věznicích. V daleko větší míře sdělovací prostředky zajímá, co měl odsouzený Kajínek k večeři, jak se má, jak p. Opočenský ve věznici skládá učňovskou zkoušku atd. Pokud už jsou zaměstnanci věznic v centru pozornosti médií, jde většinou o nějakou chybu, které se při své práci dopustili.

V první části své práce jsem se zaměřil na historii vězeňství nejen u nás, ale i ve světě. Je však pochopitelné, že jsem největší část kapitoly o historii vězeňství věnoval českému vězeňskému systému od jeho počátků až do současnosti. Také jsem věnoval část své práce Věznici v Praze na Pankráci. Především jedné její části, „sekyrárně“, a její historii, která je velmi zajímavá. Je snad jenom na škodu, že zmíněný objekt se nachází v prostorách současné věznice a není tak přístupný veřejnosti. Myslím si, že by o expozici, která je tam umístěna, byl obrovský zájem.

Ve druhé části jsem zaměřil svůj zájem na oblast problémů, se kterými se současné vězeňství potýká a kterým je třeba se v dalším období věnovat. Důležité je si především uvědomit, že je cílem celé společnosti, aby právě oblast vězeňství byla na dobré úrovni a docházelo tak k co možná nejvyššímu stupni začlenění osob ve výkonu trestu odnětí svobody zpět do fungující společnosti. Také jsem se snažil o jistou charakteristiku programů, kterým se mohou odsouzení během svého pobytu ve věznicích věnovat a které jim mohou pomoci překonat období strávené za mřížemi. Také je vedou k tomu, aby si uvědomili svůj prohřešek a do budoucna se snažili takovému jednání vyvarovat a žít v souladu se společenskými normami.

Ve třetí kapitole jsem se pokusil o konkretizaci především problémů, které se vyskytují v průběhu výkonu trestu ve věznicích. Myslím tím věznice, které jsou určeny pro výkon trestu, ne pro výkon vazby! Upozorňoval jsem na oblast průniku nedovolených věcí do věznic, převážně mobilních telefonů, či omamných

a psychotropních látek. Zmínil jsem se rovněž i o zaměstnávání odsouzených, které je v současné době na vzestupu. Do problematických oblastí výkonu trestu odnětí svobody patří samozřejmě i přeplněnost věznic, která vytváří mezi odsouzenými různé druhy konfliktních situací, které pak musejí být řešeny zásahem osob, které s odsouzenými pracují. Snad přinese úlevu současným věznicím projekt nově otevřené věznice v Rapoticích, která má zahájit svoji činnost v druhé polovině letošního roku.

Poslední kapitola mé bakalářské práce je věnována Věznici Kuřim a stručnému zmapování problematických záležitostí, kterých ani tato věznice nezůstala ušetřena. Zmínil jsem se v této části nejen o historii věznice, ale i o programech, kterým se odsouzení ve výkonu trestu ve Věznici Kuřim věnují.

Na úplný závěr bych chtěl složit hlubokou poklonu všem, kteří s osobami ve výkonu vazby či výkonu trestu přicházejí do kontaktu a celé dny s těmito osobami pracují. Buďme rádi, že jim tato práce připadá zajímavá a že se nechtějí spokojit pouze s tím, že věznice mají být především represivní složkou české trestní politiky, bez možnosti nápravy odsouzených pachatelů trestných činů. Taktéž bych rád poděkoval všem, kteří mi svými radami a názory poskytli podklady k této práci.

Resumé

Tématem mé bakalářské práce byla problematika vězeňství v ČR. Svoji prací jsem chtěl upozornit na fakt, že dnešní společnost toho mnoho o práci vězeňské služby České republiky neví. Ani média o této složce nějak moc neinformují a když už je vidět nějaký ten příslušník v akci, většinou je špatně okomentován ze strany sdělovacích prostředků. Myslím tím například i to, že pokud jsou ve sdělovacích prostředcích k vidění nějaké fotografie ať už z jednacích síní, popřípadě z různých eskort, jsou příslušníci nazýváni „Justiční stráží“, což samozřejmě není pravda. I z tohoto malého příkladu je patrné, že mezi občany republiky je velmi malá povědomost o této ozbrojené složce. Většinou je vězeňská služba prezentována v ne moc příjemném světle, a právě proto i má práce měla přispět ke změně tohoto pohledu na vězeňství a Vězeňskou službu. Nemělo by docházet k opomíjení ani opovržení nejen zaměstnanců věznic, ale i osob, které jsou v těchto zařízeních umístěny. Je třeba si uvědomit, že i odsouzení jsou ve většině případů občany ČR a celá naše společnost se musí snažit o to, aby se jednou tyto osoby dokázaly začlenit zpět do řádně fungující společnosti. K tomu všemu vězeňství slouží a já se hluboce skláním před všemi lidmi, kteří si vybrali toto zajímavé, leč nesmírně psychicky náročné povolání jako svůj životní úděl.

Anotace

Současná situace ve vězeňství je prací, která se snaží zmapovat problematiku výkonu vězeňství na území České republiky. Dále se moje práce snaží poukázat na aktivity, kterým se mohou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody věnovat. Tím, že se odsouzení věnují zájmovým, či jiným aktivitám přispívají tak vlastně k svému správnému začlenění do řádně fungující společnosti po výkonu trestu odnětí svobody. Ukazuje ale i problémy, se kterými je možno se ve věznicích setkat a kterým by se měla vězeňská služba snažit zabraňovat. Ať již se jedná o přítomnost omamných a psychotropních látek ve věznicích, či o existenci mobilních telefonů, které jsou rovněž ve věznicích zakázány. Svoji prací jsem chtěl upozornit na vše, co se právě fenoménu vězeňství týká a co jej svým způsobem charakterizuje.

Klíčová slova

Výkon trestu odnětí svobody, zaměstnávání odsouzených, typy věznic, aktivity pro odsouzené, problémy výkonu trestu odnětí svobody, veřejné mínění, zakázané věci.

Anotation

„The present situation in prisons“ is a thesis, which tries to describe the problems of imprisonment in Czech republic. Further more the thesis points out the special activities for the prisoners, which help them to get back into the normal society. On the other hand my work also shows some problems which we can see in our prisons. For example, drugs, mobile phones (which are prohibited), corruption and so on. Department of prisons is responsible for solving these problems. My thesis refers to everything connected with imprisonment in Czech republic (all the problems and things, which are characteristic for prisons here).

Keywords

Imprisonment, employ of prisoners, types of prisons, activities for prisoners, problems of imprisonment, public opinion, prohibited things.

Seznam použité literatury

Zákony

1. zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
2. zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
3. zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR, v platném znění
4. zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR, v platném znění
5. zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění
6. zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, v platném znění
7. vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 378/2004 Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění

Knihy, syntetické práce a monografie

8. Malá československá encyklopedie, ACADEMIA, Praha, 1984, I. svazek, 880 stran + 64 fotopříloh,
9. Malá československá encyklopedie, ACADEMIA, Praha, 1986, IV. svazek, 992 stran + 47 fotopříloh,
10. JELÍNEK Jiří, SOVÁK Zdeněk, Trestní zákon a trestní řád, LINDE, Praha, 2000, ISBN 80-7201-211-8, 840 stran
11. TOLAR, Jan, Trestní kodexy trestné činy, přečiny, přestupky, Naše vojsko, Praha, 1979, ISBN 28-085-79
12. PhDr. ČERNÍKOVÁ Vratislava, Csc., PhDr. SEDLÁČEK Vojtěch, Základy penologie pro policisty, PA ČR, Praha 2002, ISBN 80-7251-104-1, 148 stran
13. LYONS Lewis, Historie trestu, SVOJTKA & CO, Praha 2004, ISBN 80-7352-021-4, 190 stran
14. MALÁ Drahomíra, Vězeňství po česku, SURSUM, Praha 2003, ISBN 80-7323-062-3, 132 stran

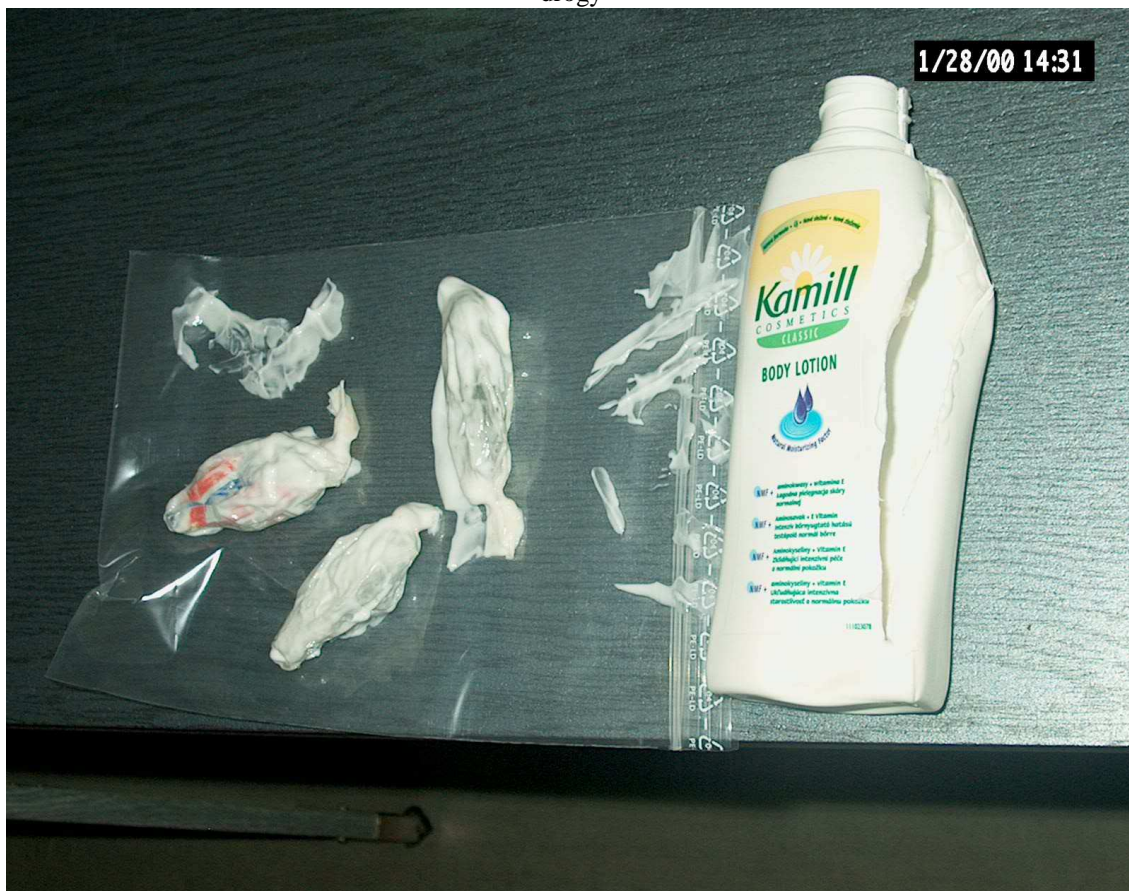
Časopisecké články a jiné zdroje

15. KÝR Aleš, Památník Pankrác, příloha časopisu České vězeňství č. 4/1999
16. MECLOVÁ Kamila, Časopis České vězeňství 1/2004
17. LUKOSZ Mečislav, Úvodník, České vězeňství č.3/2006
18. Výroční zpráva Vězeňské služby ČR za rok 2005, Generální ředitelství VS ČR, 2005, 110 str.
19. Informační bulletin k 25. výročí Věznice Kuřim, 2006, 30 str.
20. Organizovaný zločin, Informační materiál, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2003, VS ČR, Praha, 2003, ISBN 80-239-0359-4
21. MECLOVÁ Kamila, Rozvoj vězeňského systému v České republice, Sborník z konference "Evropské vězeňské systémy minulost – přítomnost – budoucnost", Kroměříž, Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2002
22. Kolektiv ředitelství SNV, Perspektivy Vězeňské služby ČR – souhrn koncepčních záměrů, 1992
23. KÝR Aleš, C.K. mužská trestnice v Praze (1889-1918), časopis Historická penologie č. 4/2004

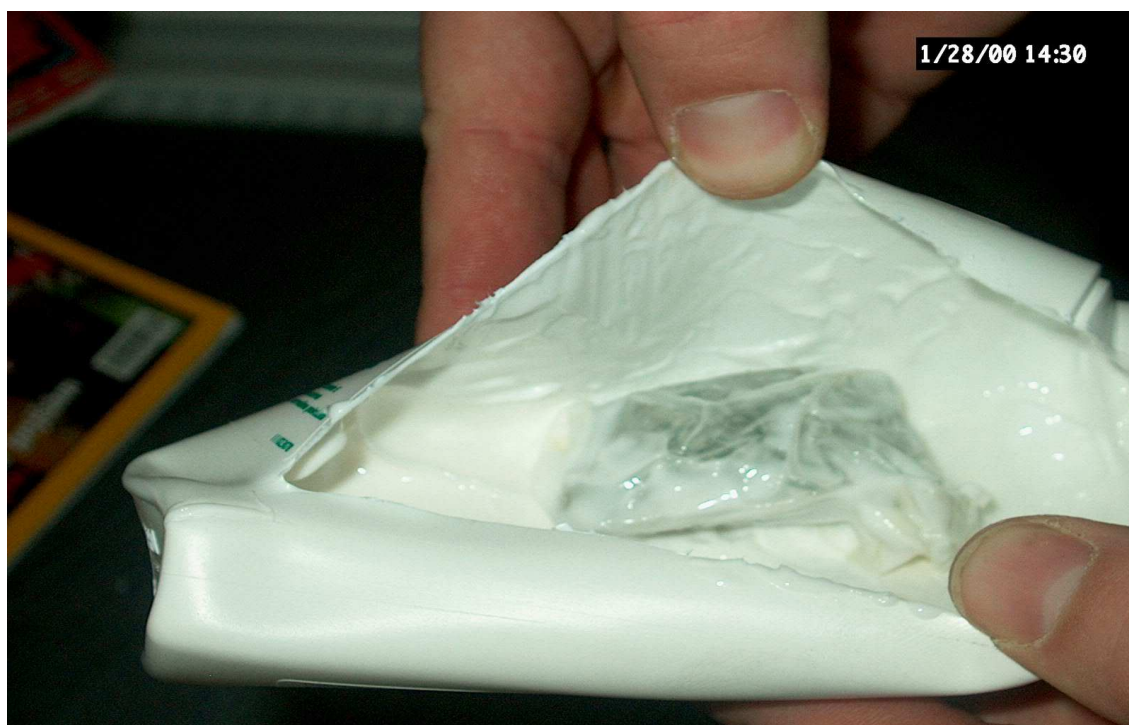
Informace z Internetu

24. www.volny.cz/cekota2/Inkvizice.htm.
25. www.encyklopedie.seznam.cz/heslo/80944-penologie
26. [cs.wikipedia.org/wiki/Marie Terezie](http://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie)
27. www.vscr.cz/clanky/?cl id=699
28. www.novinky.cz/krimi/zena-strilela-do-plzenske-veznice-drogykusi91424k5ocu.html
29. www.wikipedia.org/wiki/Chammurabi

Obrazová příloha č.1 – nález omamných a psychotropních látek
drogy

Obr.č.1 a č.2 – nález omamných a psychotropních látek v pleťovém mléce pro odsouzeného

Zdroj: VS Kuřim

Obrazová příloha č.2 – úkryty nedovolených věcí
mobilní telefony

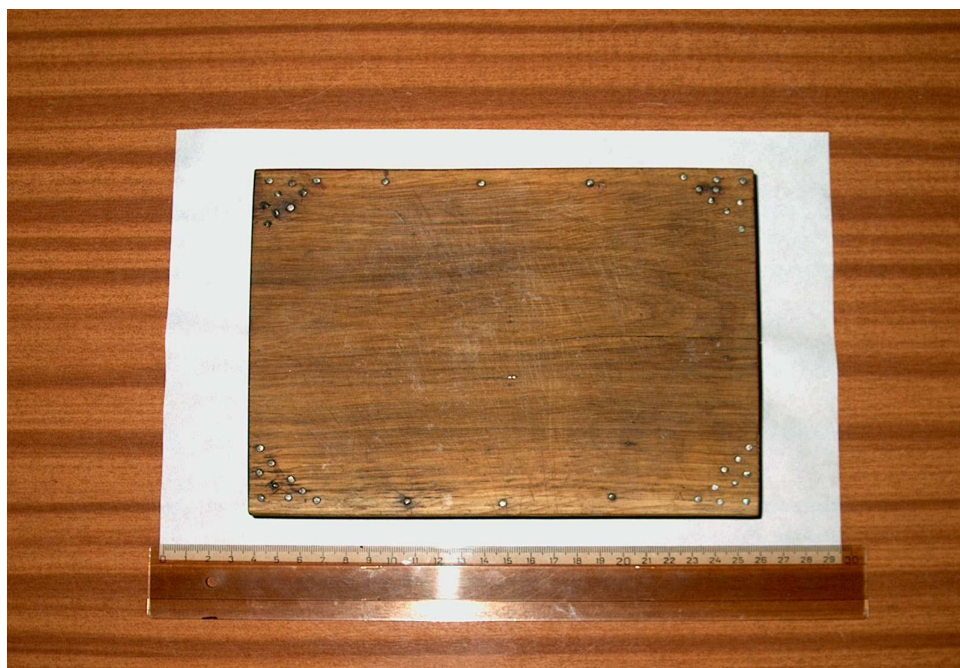
Obr. č.3 – ústavní stolička pro odsouzené

Obr.č.4 – spodní strana stoličky na sezení

Obr.č.5 – nález mobilního telefonu v ústavní stoličce

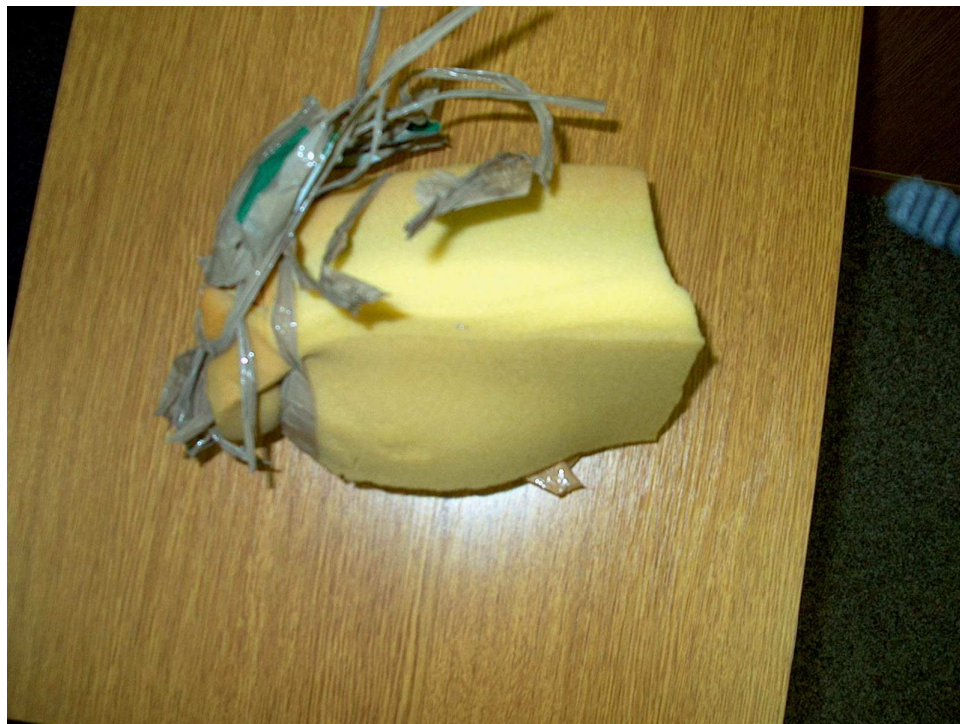
Obr.č.6 – prkýnko na krájení masa

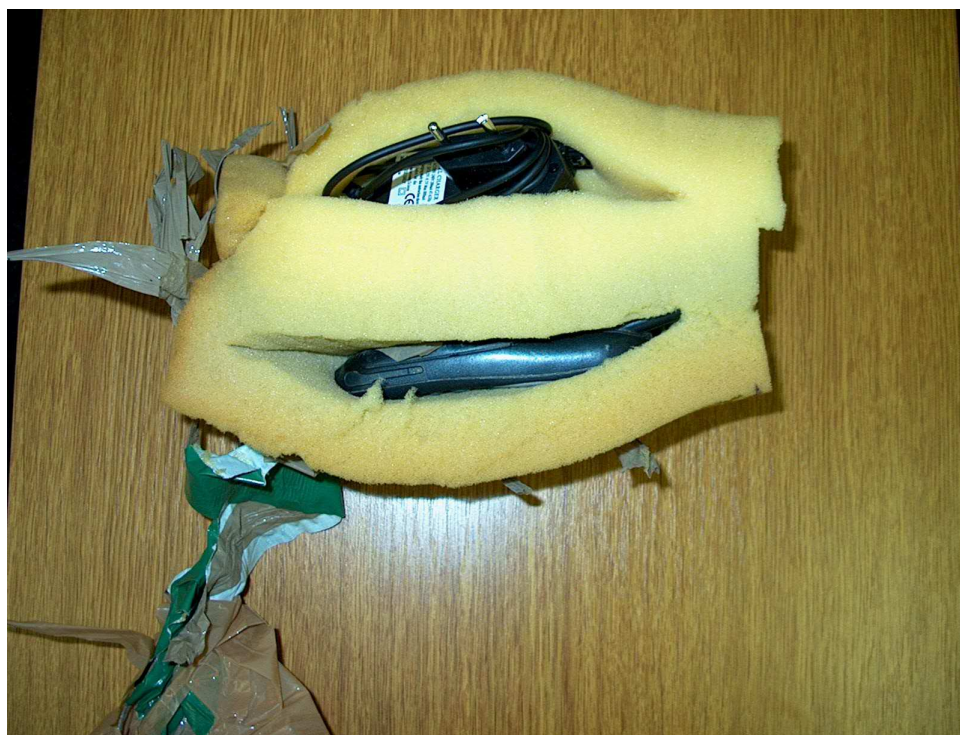
Obr.č.7 – spodní strana prkýnka na krájení masa

Obr.č.8 – nález mobilního telefonu v prkýnku na krájení masa

Obr.č.9 – část ústavní matrace s izolou

Obr.č.10 – nález mobilního telefonu + nabíječka v ústavní matraci

Obr.č.11 – noha od ústavného stolu (železná)

Obr.č.12 – nález mobilného telefonu v noze od ústavného stolu

Obr.č.13 – skryš na nepovolené věci na ložnici odsouzených

Obr.č.14 – nález nepovolených věcí na ložnici odsouzených